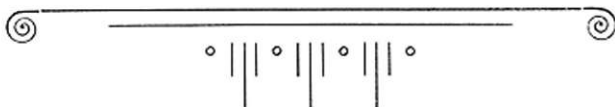

LJUBLJANSKI ZVON

V svet . . .

Iam za goro je umiral dan,
in sence in megle bele
so iz dalje temne hitele
črez tiho in mirno plan.

Veš še? . . . Bil slovesa je dan.
Glej, in midva se nisva jokala,
le hladno sva roke si dala,
in tiho šla vsak v svojo stran . . .

In vendar, če tudi umrla
je duša moja tedaj,
pa pridejo ure, ko čase
si tiste želim spet nazaj.

Ko v strahu te čakam in čakam,
da zopet nazaj bi prišla,
in s svojim poljubom vzbudila
mi dušo iz težkega sna.

*

Pod noč odhajal sem, in tam ležalo
je v megli neprodni mesto belo.
Ob cesti golo drevje je šumelo
in listje velo v vetru je vihralo.

Potr in truden dalje sem korakal.
Vse kraje, kjer sva se nekdanj ljubila
pozdravil sem — in koder si hodila,
poljubil zemljo sem in tiho plakal . . .

*

Tako težko je brez tolažbe
odhajati ven v svet,
brez ljube, ki v trepetu čaka,
kdaj bi se vrnil spet.

Nikjer mirú . . . Le dalje, dalje
iz kraja v drugi kraj!
In v prejšnji kraj in v prejšnje čase
več ne povrneš se nazaj.

*

Gozdovi umirajo . . . Solnce zlató
še z zadnjimi žarki jim sije,
vetrovi šumijo jim zadnje slovó
otožne pojoč melodije . . .

A s časom sred tihih teh pustih dobrav
pomlad se zasmije vesela!
Le najina mrtva uboga ljubav
ne bode nikdar več cvetela.

*

S kipečih grudij roža ti je pala
na blatna tla.
Pobral sem jo, in ti tak brez srcá
in porogljivo si se nasmejala.
A jaz hitel domov sem . . . Ko v omami
sem tiščal v roki jo in trepetál,
zmeden in blazen jo poljuboval
in močil, pral jo s svojimi solzami . . .

A. Gradnik.

Slika.

Spisala Zofka Kveder.

Se vedno jo slišim . . . Kadarkoli sem se razvnela in ogorčila, kadarkoli sem ji s svetim prepričanjem zatrjevala, da ne pojnim tega in da se zgražam nad onim, da bi jaz v tem slučaju napravila tako in nič drugače, da bi v očigled onega dogodka prišla ob pamet ali skočila v vodo, nikakor pa ne bi tako mirno in flegmatično živela dalje, kakor ti ljudje okrog mene — vselej se je nasmehnila in nekako ironično dejala: »Literatura, literatura, draga moja! Življenje nima velikih besed, enolično je in enostavno in zelo redko so tisti posejani, ki takoj kričijo in delajo kraval, če jih usoda sune z gladke ceste vsakdanjega življenja.« —

In včeraj sem se nehote spomnila njenih besed.

Stanujem sama v prazni prostrani hiši. V čudnih, starinskih vzorcih so poslikane stene, čestiti filistrski mebli se dolgočasijo po sobah, na mizah leže albumi s starimi fotografijami. Od kod so se zbrali vsi ti ljudje? Stare babice v čepicah v davnih nošnjah, bradati možje v uniformah, mlade gospodične v čudnih starinskih frizurah, lepe, poetične, sanjave — mladeniči z umetniškimi kravatami v sentimentalnih pozah, z dolgimi lasmi okrog interesantnih, melanholičnih obrazov — vsi pobledle sence od nekdanj, tuji, neznani. Od kod so, kam so šli? — ne vem; kaj jih je zbralo v tej hiši v to pisano posmrtno družbo?

Oh, ali lepo je v tej hiši! Iz okna vidim na Savo in preko nje na štajerske gore. In doli na vrtu sanjarim. Zapuščen vrt je to. Po stezah raste trava, slak cvete po živi ograji, med koruzo duhte rože, med hruškami in jabolkami se košatijo smreke.

In opoludne sedim doli v polpodrti lopici in poslušam, kako se poletna, poldanska vročina giblje med rastlinjem. Leno prihajajo glasovi iz vasi k meni in jaz gledam v ta mali kos zapuščenega vrta pred seboj in si želim, da bi mogla z besedami dati ljudem samo teh par visokih koruznih stebel, po katerih se ovija slak, teh par medlih, utrjenih rož, z vsemi vonji, z vso toploto, z vsem opojnim, sanjavi čarom poldanskih ur v vročem letu — da bi se sredi

zime, sredi mraka zazibal ta topli, vonjavi zrak pred njimi, nasičen od solnca in zemlje in poletja.

Zvečer hodim okrog po tej tihi, prostrani krajini, po tej široki dolini, v kateri spe tihe vasi, ustavljam se pod visokimi, košatimi drevesi, ki so zagrnjena v skrivnostne nočne sence, ki dihajo v zagonetnem, tujem, tajinstvenem življenju; stojim sredi prazne, samotne ceste in gledam v zvezdnato nebo, po katerem plavajo prozorni, srebrni veli oblakov.

Sredi doline teče Sava, široka, razlita. Visoka jagnjeta stražijo na obrežju. Tiho hite vode v noč, samo na ovinkih zašume, zavro.

Tam ob kraju v vrbah so našli pred par dnevi utopljenca... Zganem se, zadržim. Grozeče zašume vode, v drevesih se zaziblje veter. Zdaj, zdaj se prikaže mrtvaško lice na gladki, srebrni vodi... Sence se vzdignejo, bližajo; z zastrašenimi očmi se jim umikam.

Pred par dnevi so našli v vrbah utopljenca. Ljudje so stali naokrog in modrovali. Kako dolgo ga drži voda v tolmunih, kako dolgo ga rine v globini po pesku in skalovju pred seboj, kdaj ga vzdigne kvišku, da zasveti visoko nebo na njegov izmučeni obraz.

Iskali so tega utopljenega že par dni prej z drogovi po strugi.

»Dokler ga voda sama ne da, pa ga ne dobe,« so govorili ljudje.

»Ne bode ga!« je rekel star mož, ki je bil na morju in ki je poznal vodo. — »Ali ko sem bil še mlad, dali smo lesen krožnik na vodo in blagoslovljeno svečo nanj. In krožnik je zaplaval po vodi, mirno je gorela sveta sveča in se zastavila prav nad utopljenecem. Nad globokim tolmunom, kjer voda vre in beži, je stala in plamen ni niti zatrepetal.«

Od tedaj sem vsak večer hodila k Savi in vselej je prišla neka čudna groza iz vode k meni, da sem se z drhtečimi koleno umikala na cesto. Težke misli so me mučile in v sanjah so se mi kazale temne podobe, polne strahu in groze. Vsako noč sem doživela strašne dogodke. In v jutru sem mislila nešteto krat: — Če bi doživela v resnici kaj takega, opisala bi to z besedami, ki bi se, kakor strupene kače ovijale okrog srca, ki bi, kakor divje zveri trgale dušo. In s takim glasom bi pripovedovala, da bi ljudem zastajala kri, da bi se jim lasje ježili, da bi jim pojemal dih v grozi in trepetu. Strašen bi bil moj obraz, iz oči bi mi igrale smrtne muke in iz vsakega mojega gibljava bi plal strupen mraz. In vsi ljudje bi še enkrat z menoj kričali v neizmerni tesnobi in še enkrat z menoj ginili v smrtnih mukah. — To sem mislila in iskala strašnih, krvavih besed, od ka-

terih vsaka bi se kakor peklenska pošast vrgla na poslušalca. — Smrtem pot bi me oblival, kadar bi pripovedovala tak dogodek in vsi, ki bi me poslušali, bi koprnili od groze . . .

Vse dni sem mislila o tem in zaželela sem si strašnih doživljanj, ki bi napolnili mojo dušo do vrha za vse življenje s svojimi strahotami. Strašnih doživljanj, ki bi podrli vse meje človeškega čustvovanja, človeške groze, ki bi me ubili, ne fizično s telesnimi mukami, ki bi me ubili, ker bi bila človeška duša preslaba, objeti one neznane, neizmerne strahote smrtnih muk.

Srečala sem onega starega, osemdesetletnega moža, o katerem so ljudje pravili, da je prepotoval pol sveta, da je preživel pol svojega življenja na visokem morju, da je doživel strašnih reči.

In vprašam ga: »Povejte mi, ali ste bili že kdaj v smrtni nevarnosti?«

Starec mi ni takoj odgovoril. Šel je z menoj pred hišo, v kateri stanujem in sedel na klop. Opazovala sem ga ves čas. Njegova hoja je bila še mladostna in elastična, hrbet raven, lasje na glavi le malo melirani. Samo usta so bila prazna in brez zob, dihanje težko. Oči pa so se mi zdele pri njem nenavadno žive, izrazovite.

»V smrtni nevarnosti?« je povzel, ko sva sedla na klop. »In kolikokrat!«

Utihi se je zopet in meni se je zdelo, kakor da se pripravlja. Mrak je padal na zemljo in mene je spreletelo nekaj mrzlega.

»Kolikokrat!« je začel. Mene pa je nekaj iznenadilo in vzudilo. Njegov glas je bil miren in navaden. Še vedno sem čakala z napetimi živci. Vsak ton bi bil zavibriral v moji duši. Ali starec je pripovedoval suhoparno, brez zanimanja, kakor, da govori o vremenu:

»Bilo je nekoč na morju. Strašen vihar. Tema je bila sredi dneva. Mi smo vezali jadra. Šest. In lilo je in valovi so bili veliki kakor hiše. Dalje nisem niti vedel. Zakaj v vodi smo bili že tako od lijaka in od valov, ki so pršili preko ladje. Ali naenkrat vidim, da smo v morju. Izpustim jadro in odplavam proč. Proč od tovarišev. Zakaj, če bi katerega prijel krč, bi se me oklenil in oba bi se potopila. Štiri ure smo plavali tako med valovi, zdaj globoko doli v dolini, potem zopet visoko na grebenu. Vedno v bližini ladje ali ne preblizu; utegnil bi nas prijeli val in nas treščiti ob ladjo. Štiri ure smo bili tako. Trije so izginili. In ladja vedno pred nami. Vsi so nas videli s palube ali pomagati nam ni mogel nihče. Trudni smo bili tudi že mi trije, ki smo se še držali nad vodo. Omagovali

smo že, ko se je morje vendar nekoliko pomirilo in so nam zagnali z ladje vrvi. Jaz sem bil prvi, ki sem zagrabil.«

Obmolčal je in potem pristavil: »To je bilo nekoč — in kolikokrat je bilo podobno! Ali glejte, oblači se, jutri bo dež! Škoda, ljudem ne bo prav, vse žito je še zunaj!«

Odšel je, jaz pa sem ostala v nekem neprijetnem čudenju na klopi. Kako vsakdanje mi je pripovedoval! — Kaj taki ljudje ne čutijo tako? —

In porogljivo mi je zazvenelo v ušesih: »Literatura! literatura! Življenje nima visokih besed!« —

Ivan Vazov,

bolgarski pesnik.

Po dr. A. Teodorovu priredil prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

(Konec.)

elje Vazove, premeniti ozračje, katero ga je dušilo in delalo neobčutnega za poezijo, ter ga zadržavalo, da bi ljubil čisto in plamenito svojo domovino, se naposled vendar izpolnijo. Meseca maja leta 1884. odpotuje Vazov preko Carigrada v Italijo. Novi svet na potovanju ga razvedri ter mn postane izvor nove navdušenosti. Zvoke svoje osvežene lire podaje Bolgarom v mali zbirki »Italija« (lirske pesmi. Plovdiv 1885).

V njih se nam predstavlja Vazov kot popotnik, ki je bil šel na tuje, da bi obogatil svoj duh z novimi nazori ter poskusil svoja čuvstva do domovine in bližnjega, kadar je daleč od njih; kajti resnično vrednost vsega tega, vsled česar se je obrazovala naša duša, razumemo mi samo tedaj najbolje, kadar se duša čuti zunaj daleč od iste sredine.

Končno dospe Vazov do svojega cilja, v deželo — kakor jo imenuje Goethe — »kjer cveto limone«. Krasna je noč. Ladja spusti sidro v Neapolskem zalivu. Nad kristalnim morjem se razprostira čarobno mesto. Za njim stoji Vezuv v svojem »strašnem veličju«. Krasna lega, krasne žene . . .

Naposled pripotuje v večno mesto Rim, kjer je sedež umetnosti, kjer se nahajajo spomini »vseh stopinj lestvice čednosti in

poroka«. Med mrtvimi se zdi tam pesniku najznamenitejši forum, a med živimi — vatikan. V Rimu so tvorbe nesmrtnih umetnikov.

* * *

Ko se je Vazov povrnil iz Italije v Plovdiv, osnoval je l. 1885. leposloven list »Zoro« zajedno s svojim tovarišem-pesnikom Veličkovim. V tem listu je načrtal nekoliko bolgarskih tipov pod naslovom »Čičovci« (strički), katere je pozneje porabil v znamenitem romanu »Pod igoto« (pod jarmom). Sredi tega delovanja ga zaloti Plovdivska revolucija dne 18. septembra 1885. l. Nastopi srbsko-bolgarska vojna. Ako z revolucijo in zedinjenjem severne in južne Bolgarije nekatere stranke niso bile zadovoljne, ker niso pričakovale nič dobrega od tega, odstranila je nenadno došla nevarnost pomisleke domoljubov vseh strank ter šli so zjedineni v boj za obči ideal — popolno svobodo vsem Bolgarom. Borba za bolgarsko zjedinenje! Ta vojna je dala Vazovu novih, celo nepričakovanih motivov za njegovo liro.

Vazov je posvetil največji in najlepši del »Slivnice« idealni prostosti bolgarskega kmeta in orača, oblečenega v vojaško uniformo, v kateri je junaško branil svoj rojsni kraj. Najtežje mu je, da se mora boriti z bratom, kajti do zdaj je smatral za svojega sovražnika samo nekrščanskega Turčina.

Omeniti nam je tri Vazove epske pesnitve, katere so med njegovimi prvenci. Té so: »Trajko i Riza« (idila), »Zihra« ter »Mojata sosedka Gmitra i nejnata kotka (mačka) Maca.« Vse tri so pisane v Plovdivu leta 1881. in tiskane v zbirki »Gusla«. Predmeti so vzeti iz turške Bolgarije pri koncu turškega gospodarstva.

Znatno bolj zrele, nego omenjeni prvenci, sta pesnitvi »Gramada« in »Zagorka«. Prva je iz življenja Šopov. Tako se imenujejo zbadljivo okoličani glavnega mesta Sofije. Šopi so pravi navihanci; neka posebna šaljivost, združena s potuhnjenostjo, lažnjivostjo in zbadljivostjo, jim je lastna. Priimek »Šop« se daje po Bolgariji blizu v tem zmislu, kakor na Slovenskem »Ribničan«.

Veliko več pozornosti pa je vredna »Epopeja na zabavenitě« (Epopeja pozablencev), začeta v »Gusli« a nadaljevana v galeriji epskih slik in karakteristik, zbranih pod občim naslovom: »Polja i Gori«. To je skupina epsko-lirskih pesnitev: Levski, Benkovski, Kočo, Bratje Žekovi, Kableškov, Paisij,

Bratje Miladinovi, Rakovski, Karadža, Volov, Opolčenci na Šipki, Kralj-Marko.

Krasna je karakteristika ali slika Rakovskega. Nemirni in tajinstveni obraz tega zgodovinskega moža je naslikan z močnimi in pravimi črtami. Veličasten je lik »Paisija«, prvega bolgarskega zgodovinarja in buditelja svojega naroda iz duševnega spanja. Prosveta narodna mu je ideal. Njegovo delo »Istorija slaveno-bolgarska« je proslavljeno, ker ž njim je mislil Paisij vzbuditi v narodu zavednost lastne vrednosti in ga tako navdušiti za obrambo svojih pravic. Ta menih iz kilendarskega samostana (na sveti Gori Atonski) je žrtvoval ves svoj um, svoje srce in svoj pokoj, da bi izučil, zbral in razširil zgodovinska dejstva o proizrodu, minulosti in kulturnem pomenu bolgarskega naroda.

Mojstrska je tudi karakteristika Vasilija Levskega. V prvi polovici Levski razmišlja o tem, kako bi se mogla trpečemu bližnjemu dati pomoč, in o delih v dosego duševnega zveličanja. V drugi polovici pesnik proklinja izdajalstvo, ki je bilo izvršeno na Levskem, ter opisuje muke, katere je on moral pretrpeti, ker so ga Turki hoteli prisiliti, da bi izdal mrežo revolucionarske uredbe, istkane po njem samem. A nazadnje se pesnik obrača do vešal, na katerih se je v tedajni dobi dosegla slavna smrt. — Naj slede tukaj nekatere črte iz omenjene karakteristike, katere se popolnoma strinjajo z Aškerčevimi »Rapsodijami bolgarskega goslarja«, samo da so Vazove večjega obsega, kajti njemu kot Bolgaru stoji Levski kot rojak in sosed mnogo bližje, nego onemu, ki ga pozna samo iz zgodovine. A zanimivo je to, kako ga oba pesnika — nevedoč drug za drugega proizvod o istem predmetu — razumeta enako in slikata podobno.

Za dušo Levskega je samostan že tesen. Kdor stopi vanj, obljubi, da pozabi svet. A med tem njemu danes vest drugače govori. Kadar se obrne k Bogu z molitvijo za večno zveličanje, zdi se mu da si je Bog zatisnil ušesi pred temi nepotrebnimi besedami, a da posluša v tem času le one, ki trpe in zdičujejo v robstvu. Pa začenja misliti, da skozi celico ne vodi pot do raja, ampak da pot zvunaj preko življenja vodi naravnost. Človek ima svoje bližnje; in ako se ti nahajajo v nesreči, ne bo jim mogel Levski ničesar pomoči dokler je v meniški kuti. Greh je, ko drugi trpe, da bi on v pokoju in molitvah iskal izveličanja! Zato se odloči zapustiti gluhe stene, da more povedati na skrivaj nekoliko »novih« besedi onim, ki nosijo

težke okove. To reče Levski in odide med svet. Deset let se klati okolu med »slepimi« sužnji. Pridiguje, da so punt in borba sveta dela; povsod ga strastno poslušajo in razumejo. Zato ga pa tudi kmetje drže za svetnika, katerega sovražniki preganjajo. In seme je čudovito padalo v srca ter brzo rastlo za bogato žetvo. A nekega dne je bil izdan sovražnikom. Izdal ga je nesramen »božji služitelj« — pop.

»Karadža« je samostalna slika, zmešana z junaštvu, za katere gre slava Hadži-Dimitru. Tukaj je tudi nekaj lirike, podobne oni, katero smo čitali v drugi polovici »Levskega«. Takšna slika je »Opolčenci (prostovoljci) na Šipki«, slika junaštva bolgarskih prostovoljcev v poslednji rusko-turški vojski, katere 25letnica se je letos meseca septembra praznovala v istem kraju.

Za romanco in balado niso ugodna tla na Balkanu. Tudi se pri Rusih in Bolgarih romanca od balade slabo loči. Vazova romanca »Ricar BalaFRE« je med poezijami te vrste velika redkost. Snov ji je vzeta iz časov latinskih križarjev, ki so se bili naselili na balkanskem polotoku in s katerimi je imela slavno borbo bolgarska država v XIII. stoletju.

Pravih balad najdemo pri Vazovu tudi malo. Najlepši sta »Kula« in »Molina banja« (dekliška kopel).

* * *

Tretja, novejša doba Vazove pesniške tvorbe nam kaže pesnikov talent v popolni zrelosti. V tej dobi so se pojavili proizvodi, ki so raznesli njegovo slavo daleč izven predelov Bolgarije. Tedaj je Evropa prvokrat slišala o bolgarski poeziji.

Ideje, ki se nahajajo v Vazovih pesnitvah te dobe, so neka zmes idej, katere so ga prešinjale v prejšnjih dveh dobah. Minulost ga zanima tudi sedaj baš v onih pojavih življenja, ki se tičejo neposredne dobe pred osvobojenjem. Sedanjost je glavni izvor predmetov in idej, ki dajejo njegovim delom značaj istodobnosti in jih delajo zanimive. Sploh zbira Vazov v tej dobi vse motive in vse gradivo na domači zemlji med Bolgari — on je pesnik naroden.

Lirika te dobe je predstavljena samo v zbirki »Zvukove« (glasovi), ki je izšla v Sofiji l. 1893.

Med drugimi pesnitvami te dobe je najznamenitejša kitica »Pesni v maju«, iz katerih veje obča melanholija, kot plod lažnjivih nad

in prekipelih strasti. Mati priroda je polna krasote in življenja, a oslabela duša pesnikova je — oplesnela. Srce ne bije več tako močno kakor nekdanj; pesniku ni več za ljubezen.

Vazov se popne često tudi do občečloveških idej, do filozofije človeškega bitja. Kaj je človek? vpraša pesnik. On je cel svet i duh, i tvarina, i bog i prah . . .

* * *

Po sklenjenem miru v Bukareštu se začenja redovito ustavno življenje v Bolgariji. Vendar je še bilo v državi dosti nezadovoljnih, kateri so komaj čakali da bi to, kar se med grmenjem slivniških topov zasnovali, nekaj časa pozneje izvršili. Prišel je dan 9. (21.) avgusta 1886. I. dan nezaslužene usode prvega kneza Aleksandra. Njegovo iztiranje iz Bolgarije je imelo za nasledek, da je planil ogenj na vseh straneh. Začele so se medsebojne borbe, ki so skoraj dovele do državljanske vojske. Zunanje države so se začele vmešavati v notrajne zadeve Bolgarije, kakor je kateri bolje sodilo. Mnogi državljani so bili tedaj preganjani, zapirani, da celo obešani; a drugi so si poiskali varnega zavetja na tujem. Med njimi je bil tudi Vazov. Na tujem je izpeval več pesmi, ki so označene iz leta 1888., katerega leta je on šel prostovoljno v prognanstvo na Rusko. V teh pesmih Vazov žaluje nad tem, kar se je godilo v teh časih v domovini. A pesmi, zložene v bratovski deželi, tudi ne morejo prav izraziti silne burje v njegovem srcu.

* * *

Poznamo sedaj slavnega bolgarskega pesnika Ivana Vazova kot čutečega lirika in deloma tudi kot epika ali pripovedovalca. A najvažnejši njegov proizvod, s katerim se je proslavil pred celim izobraženim svetom, je roman »Pod igóto« (Pod jarmom), katerega sem le mimogrede omenil, govoreč o »Čičovcih«, priobčenih v »Zori«, a sprejetih pozneje v posebno poglavje istega romana. Vazov se je pokazal v tem romanu mojstrskega slikarja narodnega življenja. Rekel bi na kratko: on pozna svoje ljudi izvrstno, znan mu je dobro »duh časa«, ki je vel pred osvobojenjem in kmalu po njem v deželi. Vse je predstavljeno v dovršeni obliki. Čim dalje čitaš, tembolj te miče snov in oblika. Cenjenim čitateljem in čitateljicam je ta roman gotovo znan, ako ne v izvirniku, pa v prevodu na kak drug slovanski ali tuji jezik.

»Pod igóto« je najlepši in najdovršenejši umotvor pesnika Vazova, kateremu pojo vsled tega slavo ne samo domači kritiki, ampak tudi tuji. Sledeči njegov roman »Nova zemja« se more samo po obsegu s prvim meriti, a drugače stoji precej niže.

Razven teh imamo iz poslednje dobe »Draske in šarke« (črčkarije), v katerih Vazov z zdravim humorjem slika mestno življenje (posebno v prestolnici), katero daje dosti izvirnih tipov za pesniško pero v višjih in nižjih slojih. Nekaj teh »drask in šark« je prevedenih tudi na nemški,¹⁾ a več na razne slovanske jezike.

*

Vazov živi zdaj v Sofiji, je v zrelih moških letih (blizu petdesetleten), in še vedno projavlja svoj pesniški dar v vezani in nevezani besedi. Odkar je praznoval 1896. leta petindvajsetletnico svojega pisateljstva na jako slavnosten način v bolgarski prestolnici, je kakor pomlajen po duhu, ter vedno svež in krepkega zdravja. Ravnokar objavlja knjigarna, da izide v kratkem na svetlo nova zbirka »ПЪТЪТЪ СЪВЪТЪ« (Bujno pisan svet), katere čitajočemu občinstvu gotovo dobro dojdejo, kakor vse, kar pride izpod njegovega peresa.

Želimo slavnemu pesniku, naj ga Bog ohrani še mnogo let bistrega in krepkega, vrlemu bratovskemu narodu bolgarskemu v čast, a celemu slovanstvu v ponos!

¹⁾ Iv. Vazov, Skizzen aus dem bulg. Residenzleben. Uebersetzt von L. Popow. Sklad v knjigarni Al. Bezenška v Plovdivu.

Črtice.

Spisal Ivo Šorli.

6. Na vrhuncu slave.

isatelj Róman je hodil temnega obraza po sobi gor in dol. Pri oknu je sedela njegova krasna žena Otilija, jezno zroč tja ven. Bil je še mlad mož, a njegovo ime je slovelo že po celi Evropi.

Pred enim letom se je bil poročil. Najti ni mogel v Otiliji nič posebnega, toda srce ga je vleklo z neodoljivo silo k lepemu dekletu, ki ga je ljubilo in občudovalo. In dvignil je priprosto ljubico visoko gor k sebi . . .

Ni se kesal do včeraj. Česar mu je potreboval duh, je dobil pri svojih prijateljih; česar mu je zahtevalo srce, dajala mu je ona.

Prijetno je bilo to življenje. Njegovi duhoviti tovariši so ga posečali skoro vsak dan in pili ž njim in ženko čaj. Nihče se ni bahal pred njo s kakimi posebnimi ženjalnostmi, ki bi jih ona morda ne mogla umeti — v neprisiljenem, a vedno z duhom prešinjenem kramljanju so jim tekale cele ure. Dovtipi in fine šale — nič drugega niso marali k sladkemnu čaju. In kadar je bil on sam ž njo, ji je bil edino ljubezniv, nežen soprog, ker je vedel, da drugega ona v njem ne more čutiti. Mislil je, da je srečna, da si ne želi ničesar več.

In vendar je bil včeraj, ko je imel on posla drugje, ves popoldan pri njej lepi lajtnant pl. M., puhloglav, razupit mladenič.

»V hišo, kamor si žele najboljši možje, tak človek nima pristopa!« je pripomnil ženi trdo.

»Tvoji »najboljši možje« so dolgočasni filistri!« mu je odgovorila hladno.

On je molčal.

In danes, ko ga ni mogla pričakovati še domov, je dobil M-a. zopet pri njej.

Oba sta bila osupla, toda on je prisedel ljubeznivo se smehljajoč.

»Vaše zadnje delo sem čital. Problem, ki ga rešujete, mora zanimati vsakega kulturno višje stoječega izobraženca!« se mu je poklonil lajtnant.

»Jako me veseli! Kaj pa pravite vi, gospod lajtnant, k mojemu razmotrivanju o determinizmu in indeterminizmu!«

M. je prišel v veliko zadrego.

»Kaj ne, vi ste gotovo tudi indeterminist?« mu je pomagal Róman ljubeznivo.

»Da! Jaz sem popolnoma istega mnenja, kakor vi, gospod pisatelj. Tudi jaz sem inde — — —«

»Indeterminist ste?« mu je priskočil Roman na pomoč. Vidite, jaz pa sem determinist! Kake razloge mi blagovolite navesti za svoje mnenje? Vedno se rad učim. Več oči več vidi!«

Lajtnant je prišel v še večjo zadrego. Trudil se je, a beseda mu ni hotela iz ust.

»Oprostite! Toda danes mi je čas zelo odmerjen, tako razpravljanje pa bi naju zaneslo predaleč, ako smem drugič — — —«

»Prosim, prosim! Zelo me veseli občevati z vsakim kulturno višje stoječim izobražencem. Klanjam se, gospod poročnik!«

Otilija je spremljala častnika do vrat. Roman je gledal z zlobnim nasmehom za njima. Toda njegov smeh je zamrl in obraz mu je okamenel. Ozrl se je bil slučajno v ogledalo in videl, kako je M. pogledal njegovo ženo in kako mu je ona pritrdila ... Vedel je vse ...

Lajtnant je odšel, in ona se je s sovražnim pogledom na moža, vrnila molče na svoj prostor pri oknu.

In zdaj je hodil po sobi gor in dol ... Obraz mračen in mračna duša ...

»Telegram!« se je oglasil sluga pri vratih.

Roman je pogledal naslov in ga odprl.

Prijatelj mu je častital k imenovanju članom akademije. »Dosegel si vrhunec slave, dosegel višavo, od koder ne more više človeška noga!«

Roman je hitel v svojo sobo in se vrgel ihteč v svoj pisalni stol.

O ironija! . . Ravno danes! . . Na višavah, da zmrznem! . . Menjal bi z zadnjim delavcem, ki je srečen ob svojem ognjišču! . .

Kâlidâsa.

Indski dramatik.

Spisal dr. K. Glaser.

(Konec.)

sebine igre Šakuntalâ ne bomo navajali tukaj, ker si jo iz prevoda sestavi lahko vsak čitatelj sam; govorili bomo pa tukaj o izdajah in prevodih. Prvi je s Šakuntalo zaznanil zapadni svet Anglež William Jones po svojem angleškem prevodu, izdanem 1789. l. v Londonu;¹⁾ po tem angleškem prevodu je Leng Farster priredil svoj nemški prevod 1791. l.; drugo izdajo tega je oskrbel 1803. leta²⁾ Herder. Ti prevodi se niso točno držali izvirnika, ki obstoji iz vezanih in nevezanih delov, kajti omejeni učenjaki so prevajali vsi v nevezani obliki. Izvirnik se je izdal večkrat; vseh izdaj ne bomo navajali z diplomatično natančnimi naslovi, ker bi ta stvar bila preobširna; samo najznamenitejšo navedem popolno, in ta je »Çakuntala, annuo recognita, drama indianum Kalidasae adscriptum. Edidit Otto Böhttingk. Fasc. prior. Bonnae 1841. (Drugi del je izšel 1842). Potem je izvirnik izdal Anglež Monier Williams v Oxfordu 1853 in na novo 1876. Bivši ravnatelj Franc Josipove gimnazije na Dunaju Burkhard, v Bratislavi 1872. leta; najvažnejša izdaja je zdaj: Kâlidâsas, Çakuntalâ. The bengâlî recension. With critical notes edited by Richard Pischel. Kiel 1877. Po tej izdaji sem prelaga jaz. Ker je ta igra v Indih silno priljubljena, se izdaja mnogokrat v Indiji sami po domačih učenjakihi, ki so deloma po evropski izobraženi filologi, na primer Jivananda (izgovarjaj Dživananda) Vodje sagara (= Morje znanosti) v Calcuti 1880. II. izd. Bombay 1883, III. izd. v Calcutti 1887. Patankar s tekstom in angleškim prevodom. Puna 1889; Godabole in Paraba sta jo izdala v tretje. Bombay 1891; letnic poprejšnjim izdajam nisem mogel izvedeti ker v graški vseučilišni knjižnici ma njka mnogo letnikov zbornika: »Orientalische Bibliographie«. V Calcutti je izšel tekst z angleškim prevodom 1895; najnovejša izdaja utegne biti Raghanatova v Bombay 1898.

¹⁾ V drugo izdan 1796. l. v Bisbarghu.

²⁾ Tretja izdaja je izšla 1879. l.

Nemški učenjaki so se mnogo bavili s prelaganjem te igre, n. pr. Hirzel (Zürich 1833, 1849), Ernst Meier (1852); najbolj je razširil to igro v Nemcih Lobedanz, njegov prevod se je zdaj natisnil osemkrat (prvikrat (1854)). Prevod pa je tako svoboden, da dostikrat podaja misel izvirnika v jako splošni obliki.

Najbolj točno in uglajeno je to igro prevel L. Fritze Chemnitz 1874. On in Lobedanz prevajata ves izvirnik v vezani besedi, drugi nemški prevajalci so se glede oblik držali bolj izvirnika.

Rückert se je mnogo in temeljito pečal z izvirnikom in ga je tudi prevel 1876. leta, pa presuženjski se ga je oklenil v prevodu; zato ga je H. W. Schlegel ironiziral s stih:

Deine Sanskritpoesiemetriknachahmungen
Sind voll von goldfunkelnagelneublanken Benamungen.

V izvirniku v francoskem prevodu je igro izdal 1830 l. Chezy, prevod sam 1884. l. Bergaigne in Lehugeur; na italijanski jezik jo je prevel minister Bacelli, Rim 1888; na danski Hammerich. Kopenhagen 1879.

Tudi Slovani so se pečali z najbolj znano indsko glediško igro. Našim sosedom Hrvatoma jo je prevel Budmani v časniku Slovinac 1879. leta; v prevodu nahajamo vezane in nevezane oddelke; razlaganja ima dovolj pod črto, da si čitatelj more razložiti težavnejše stvari.

Čehi imajo tole izdajo: Kalidasa: Sakuntala. Přeložil Čeněk Vyhniš. V Praze. 1873. VI., str. 200; tem sledi 10 str. Poznámání. Prevod je ves v metrični obliki.

Poljski sanskritist Mańkowsski v Krakovu mi je pisal, da je Poljakom Grabowski 1879. leta prevel Sakuntalo in da je izšla nova v Lvovu, katere pa sam ni še videl. Rusom je 1879. leta prevel to igro Putjata, izšla je v Moskvi. Naročil sem jo, a videl je še nisem s svojimi »smrtnimi očmi«. Kakor se torej razvidi, je hrvaškemu in ruskemu prevodu služila za temelj Pischelova izdaja.

Indskih glediških iger ne smemo soditi z merilom krščanstva; imajo pa v sebi toliko lepih občečloveških strani, da tudi nam podajajo dovolj dušne hrane. Učeni jezuit Aleks. Baumgartner navaja vsebino Sākuntale v svoji knjigi: »Geschichte der Weltliteratur«, Freiburg 1898 II. zvezek, str. 160—164 ter pravi:

»So steigt die Dichtung von dem zartesten Liebesidyll in die Höhen des Wunderbar-Heroischen und — nach indischer Vorstellung — des Göttlichen empor, in welchem der Liebe Lust und Leid ge-

wissermassen verklärt wird. In Mahābhārata sind Verwicklung und Lösung bedeutend einfacher, natürlicher. Die Entfremdung des Königs von Sakuntalā wird hier nicht dem Fluche eines Büssers zugeschrieben oder einer verzeihlichen Zerstreuung des plötzlich aus seinem Stilleben aufgeschreckten Mädchens. Dushyanta steht als launenhaft, untreu und wetterwendisch da und die Vorwürfe der Getäuschten nehmen darum eine ideale Bedeutung, eine Gewalt und einen sittlichen Ernst an, den die entsprechende Scene im Drama lange nicht erreicht. Man wird kaum bei einem andern heidnischen Dichter eine so tiefe und ergreifende Schilderung von der Würde und Weihe der Ehe finden, wie sie die verschmähte Sakuntalā dem leichtsinnigen, stolzen Selbstherrscher vor Augen hält. Ob Kālidāsa zu weich, zu zart besaitet war, um die Erhabenheit des alten Epos ganz in sich aufzunehmen, ob die Hofluft ihn dazu neigte, die Schuld von dem Herrscher auf das von ihm getäuschte Mädchen abzulenken, oder aber vielleicht einfach als Künstler nach einer neuen Wendung strebte, wer kann das sagen? Wahrscheinlicher als alles dies ist wohl, dass Sinn und Geist der Inder sich im Laufe der Zeit immermehr dem Wunderbaren und Seltsamen zugeneigt hatte und die stäte Dazwischenkunft heiliger Einsiedler bis zum Ueberdruß in die älteren Sagen eindrang. Mit dem märchenhaften, mythologischen Schluss steht die Wendung in einer gewissen geistigen Verwandtschaft und Harmonie. Nach indischen Begriffen wurde der Heldencharakter Dushyantas durch die zeitweilige Umdunkelung seines Gedächtnisses und Verstandes nicht beeinträchtigt, sein siegreicher Kampf gegen die Geister der Finsterniss machte alles wieder gut. In Stimmung und Ton tritt das Stück nie zu der ursprünglichen Zartheit heran. Ein Zauber der schönsten, reichsten Natur umgibt blüthenstrahlend und duftend das aetherische Mädchenbild, das zum Schluss als zärtliches Mutterbild eines Heroen- und Göttersohnes in Brahmās unmittelbare Nähe tritt.

V enakem smislu govori Herder v predgovoru druge izdaje Foersterjevega nemškega prevoda Sakuntale; Goethe se izraža tako:

Willst du die Blüthe des frühen, die Früchte des spätern Jahres,
Willst du, was reizt und entzückt, willst du, was sättigt und nährt,
Willst du den Himmel, die Erde mit einem Namen begreifen,
Nenn' ich Sakuntala, dich, und dann ist alles gesagt.

Na zadnje bodedo vprašali, ali niso snovi teh gledišnih iger vplivale na zapadne pesnike in skladatelje. Kakor smo videli v poprejšnjem oddelku, so se Goethe, Herder, Rückert navduševali za to

jutrovo poezijo; z velikim veseljem se je porabljala snov Sakuntale. W. Gerhard je izdal: *Sakuntala*, metrisch für die Bühne bearbeitet. Leipzig. Höppl jo je priredil 1854. l., Wohlzogen 1869. l., v tej prireditvi se je predstavljala večkrat. Neki Anonymus jo je priredil za balet v dveh dejanjih in petih slikah; muziko je zložil S. Bachrich in insceniral jo je K. Telle na Dunaju 1884. l.; isto-tako Kareļ Withkowsky: *Sakuntala*. Dichtung; in Musik gesetzt von Ph. Scharwenka. Berlin. Najnovejše delo je: *Sakuntala*. Indisches Schauspiel von Kalidasa. Frei bearbeitet von Gustav Schmilinsky. Dresden 1900. Igra je razvrščena v 5 dejanj in 1 poigro.

Začetek drugega dejanja se glasi tako:

König.

Euch Göttern Dank! Das Opfer ist vollbracht,
Und ihr habt gnädig auch es angenommen.
Gebrochen ist der bösen Geister Macht.
Zum Glück und Heil der schwer bedrängten Frommen.

Was ist nun meiner Mühe Preis,
Den gnädig eure Hand mir schenkt? —
Nach der mein Herz sich glühend heiss
Mit allen Pulsen mächtig drängt:
Werd ich sie endlich wieder finden,
Mich ihr in Liebe zu verbinden?

An des Ganges Uferstrand
Pflegt sie bei der Sonne Glut
Mit der Trauten Hand in Hand
In der Bäume schatt'ger Hut
Leib und Seele zu erfrischen.
Sicher werd' ich hier sie finden. —
Ach, wie mit den kühlen Winden
Lotosdüfte süß sich machen! itd. itd.

Mogoče je, da je na vse te pisatelje in skladatelje vplival Richard Wagner, kajti v svoji knjigi: »Erinnerungen und Dichtungen IX.« se na nekem mestu izraža blizu tako: »Buddha, Lutter — Indien, Deutschland. Dort an den Ufern des Ganges milde Entsagung, hier ein schwerer Kampf. Wir müssen Fleisch essen, Gebrautes trinken, warm uns kleiden und logiren; wir können ohne Wein, Weib und Gesang nicht auskommen.« V isti knjigi je tudi popoln načrt za celo gledališčno igro. Tu natisnemo ves načrt neizpremenjen, samo tri besede razložimo poprej. Chakya muni se glasi pravzaprav Śākyamuni in je drugo ime Buddhē, ustanovitelja buddhizma. Prakṛti¹⁾ (tako se mora pisati, ne Prakṛiti) = narava. Čandali se imenujejo ljudje najnižje vrste.

¹⁾ Dasi pišejo Nemci povprek: Sanskrit, Prakrit, se morata ti besedi izgovarjati: Sanskr̥t, Prakṛt.

Eine Skizze, Eine Betrachtung.

Chakya-Muni, Ananda. Prakriti. (Deren Mutter) Brahmanen. Jünger. Volk.

Der Buddha auf seiner letzten Wanderung. — Ananda am Brunnen von Prakriti, vom Tchadalamädchen getränkt. Heftige Liebe dieser zu Ananda; diese erschüttert. —

Prakriti, im heftigsten Liebesleiden: ihre Mutter lockt Ananda herbei: großer Liebeskampf: Ananda bis zu Thränen gerührt und geängstigt; von Chakya befreit.

Prakriti tritt zu Buddha, am Stadthor unter dem Baume, um von ihm Vereinigung mit Ananda zu erbitten. Dieser fragt sie, ob sie die Bedingungen dieser Vereinigung erfüllen wolle. Doppelsinniges Zwiegespräch von Prakriti auf eine Vereinigung im Sinne ihrer Leidenschaft gedeutet; sie stürzt erschreckt und schluchzend zu Boden. Ananda von Brahmanen verfolgt. Vorwürfe wegen der Befassung Buddha's mit einem Tchadalamädchen. Buddha's Angriff des Kastengeistes. Er erzählt dann von Prakritis Dasein in einer früheren Geburt; sie war damals die Tochter eines stolzen Brahmanen; der Tchandalakönig, der sich eines ehemaligen Daseins als Brahmane erinnert, begehrt für seinen Sohn des Brahmanen Tochter, zu welcher dieser heftige Liebe gefasst; aus Stolz und Hochmuth versagt die Tochter Gegenliebe und höhnte den Unglücklichen. Dieses hatte sie zu büßen und ward nun als Tchadalamädchen wieder geboren, um die Qualen hoffnungsloser Liebe zu empfinden, zugleich aber zu entsagen und der vollen Erlösung durch Aufnahme in Buddha's Gemeinde zugeführt zu werden. — Prakriti beantwortet nun Buddha's letzte Frage mit einem freudigen »Ja«. Ananda begrüßt sie als Schwester. Buddha's letzte Lehren. Alles bekennt sich zu ihm. Er geht dem Orte seiner Erlösung zu.

Zürich, 16. Mai 1856.

Če vpliv Wagnerjev na druge pisatelje in skladatelje ni tol jasen, ga vendar v Gradcu bivajoči avstrijski skladatelj dr. Wilhelm Kienzl (rojen 1857 v Weitzenkirchen na Gorenjem Avstrijskem) priznava sam. Bil je v Baireuthu, in Wagner ga je nagovarjal, naj se ozira na indske snovi, kajti on sam je v Parsivalu izrazil Buddhovo naziranje. Wagnerjeva igra »Die Feen«, ki se je predstavljala deset let po njegovi smrti, se naslanja nekoliko na snov Urvašije. Kot jurist je Kienzl v Pragi prišel v dotiko s slavnim fizikom Machom, ki je zdaj na dunajskem vseučilišču... Resnobni mož je imel globok čut za poezijo in je zapisal Kienzlu v album lepe stihe, ki ga opozarjajo

na indsko poezijo. Kálidásovo glediščno igro *Urvašijó*¹⁾ so nesrečnemu bavarskemu kralju samemu predstavljali 1886. leta. Kienzlov prijatelj dr. Goedel je priredil po tej igri besedilo za epos *Urvaši*, Kienzl pa je zložil muziko. Opera je v Draždanah izredno uspela; vodil jo je dvorni kapelnik Schuch, rojen Gradčan, ki je sedmi in osmi razred gimnazijski študiral na mariborski gimnaziji v letih 1864 in 1865. Na jesen istega leta je stopil Schuch kot pravnik na graško vseučilišče, pa v kratkem je zapustil pravoslovje, ker je že gimnazijalec bil izvrsten muzik in je pozneje postal na Nemškem eden najuglednejših kapelnikov. Za glediščno upravo te igre je bavarski kralj žrtvoval 4000 mark; opera se je z Bavarskega spravila v Draždane. Opera *Urvaši* se je predstavljala tudi v Linzu, v Gradcu in v Pragi; Goedelov nemški tekst je za Čeha priredil Novotný 1890. l.

Tudi »*Malavikā in Agnimitra*«, katero je Zubatý prevel na češki, jaz na slovenski jezik, se je 1886. leta igrala v Monakovem; besedilo in muziko je priredil Weingartner, Kienzlov prijatelj, tudi izpodbujen po Wagnerju. Kienzlov in Weingartnerjev nemški operni tekst je izdal Paul Voigt v Kasslu; Kienzlova knjižica ima tudi najvažnejše operne motive v notah.

Iz *Malavike* naj bo navedenih par kitic.

Agnimitra!

Sieh! wie über uns
Die Sterne glanzvoll zieh'n.
Wohl sind es Augen höh'rer Welten,
Die freudig heller strahlen,
Wenn aufkeimt froher Herzen Bund.
Ich weiss, dass du geheimnissvoll
Verhüllest deine Herkunft, deinen Stamm.
Jetzt ist es Zeit, um alles zu enthüllen.
Wer bist du, sprich!

Malavikā razlaga, da je kruta vojska pregnala njo in starše iz domovine; na begu je izgubila starše in sama pribežala do kraljeve palače in se tam zgrudila na tla. Ko se je zavedela, so jo hoteli porabiti za sužnjo, ona se je pa zatekla pred kralja in s svojimi pesmicami kralju ganila srce.

Iz tega kratkega pregleda se vidi jasno, da so v Avstriji nekaj pod Wagnerjevim vplivom, nekaj brez njega nemški in slovanski pisatelji mnogo storili za razširjenje indske poezije.

¹⁾ To glediščno igro sem 1885. leta v slovenskem jeziku objavil v podlistku »*Edinosti*«.

Iz popotnega dnevnika.

19. Nazaj!

Odesa.

*P*a zbogom, zbogom, parobrod ponosni!
Na suhem spet . . . Pod nogoj trdi tlak . . .
A nič kaj rad ne stopam po pristanu;
vsak hip ustavlja mi se tod korak.

Pred mano mesto vabi me razkošno,
a meni se iz luke ne mudí.
Postajam in oziram se . . . Od morja
odtrgati ni moči mi očí!

Tá prašna ulica! Kakó me žali
tá kramarski ropot in dirindaj!
Srcé me vleče, prosi in šepéče:
»Nazaj na morje spet, nazaj, nazaj!«

Nazaj na gibko, večno živo morje!
Kakó so pusta, mrtva zemska tla!
Kak tiho ladjo nosijo valovi!
Kak hrupno voz za vozom tod drdrá!

Nazaj na morje! Tam vetrovi sveži
veselo pihajo, hladijo zrak;
a tod ko môra lega mi na prsi
sopar udúšljiv, suh, surov, težak.

Nazaj na morje! Tam mi ne zapira
pogleda v daljo vrh visokih gor;
na vse strani, svobodno in v neskončnost
tam plavajo očí mi črez obzor.

Nazaj na morje! Tam je poezije
skrivnostni, večni, neizmerni raj . . .
Lahkó tam duša spaja se z vesoljstvom . . .
Nazaj na morje spet, nazaj, nazaj!

20. Gruzinki.

Tiflis.
(Botaniški vrt.)

Med gredami sem bil te srečal . . .
Ah, koliko tam rož diši!
Ti roža bila si najlepša,
vrtov gruzinskih mlada hči!

Med gredami sem bil te srečal,
a kaj je tebi tujec mar!
Kaj veš, kak bil ga je omamil
lepote vztočne tvoje čar!

Še vidim te, čeprav med nama
leži zdaj morje, daljni svet —
Gruzinka blede, črnooka,
ti dražestni, opojni cvet!

21. Solnčni zahod na morju.

Batúm.

In globlje, globlje v morje tam hladeče
potaplja svetli solnčni se Titán . . .
In bolj in bolj gorí in se leskeče
vsa v ognju zlatem neizmerna plan.

In zdaj božanstvo že je utonilo . . .
In tam užgal požar se je krvav . . .
Od morja solnce se je poslovilo,
goreče poljubilo ga v pozdrav . . .

22. Ruski jezik.

Ti krasni jezik bratovski slovanski,
kako razveseljuješ mi uhó!
In kadar slišim te, v dnu duše moje
sorodne, tajne strune zapojó.

Veliki jezik ruski blagglasni,
kaj nisi ti pač tudi jezik moj?
Ni pogovarjala li mati moja
v glasovih sladkih tvojih se z menoj?

Srebrna harfa si, ubrana nežno,
če duh pesniški nate zaigra;
in poezije tvoje godba rajska
odmeva do globine mi srcá.

Sedaj zvenijo strune tvoje rahlo,
glasijo se ko ljubice šepet;
zdaj plakajo, zdaj tožijo obupno,
ko zmrzujočih zdaj je to trepet . . .

In zdaj zvonóv je svetih pesem tvoja,
in grom in tresk je zdaj . . . Za vdarom vdar . . .
In zdaj buči ko morje ob skalovje,
in zdaj divjá ko stepni tam vihár . . .

Gospod si, jezik ruski! Če velelaš,
borilcev dvigne hrabrih se nebroj;
za domovino drago, za svobodo
na tvoj ukaz hitijo radi v boj . . .

A mislecu si kládivo jekleno,
ki s tabo kuje si resnici bran,
ki na jekleno padaš nakovalo,
ustvarjaš misli nove dan na dan . . .

Ti jezik ruski, velikan slovanski,
kakó bi suženj biti hotel junak!
Kako bi dal se vklepati v okove?
Kako prenašati bi hotel mrak!

Ne! Ti ne moreš služiti tiranom!
Ustvarjen si, da si svetá gospod,
da si glasnik resnice in svobode,
da iz temine k solncu kažeš pot!

Prižigaj luč, mogočni jezik ruski,
vse tam od Balta sinjega bregóv
črez step in hrib, črez tundre in črez reke
do oceana Tihega valóv!

Od morij polunočnih, ledovitih
do solnčne Indije tvoj silni glas
vzdiguj potrte iz prahú in bede,
prinašaj narodom prosvete spas!

A. Aškerc.

Novija pripovetka u Srba.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao prof. Andra Gavrilović (Beograd).

(Dalje.)

Gpohu čini pojava Laze K. Lazarevića. Rodjen 1851. u Šapcu, Laza se školovao u Srbiji, posvetivši se najpre pravnim naukama, a po tom je učio medicinu u Berlinu, gde je proglašen za doktora. Bejaše na glasu kao najveštiji lekar beogradski, što mu je donelo i čast ličnog lekara kraljeva. Umro je u Beogradu poslednjih dana 1890. — Prvo obeležje duše Lazarevićeve bejaše njegova savršena odanost porodičnome životu. U svojim pripovetkama on, istina, nigde nije uzeo za specijalan predmet detaljno analisanje toga života i odnošaja, koji u njemu nastupaju: ali je u pojedinim kratkim potezima tako obeležavao toplinu i, tako reći, pobožan dah mirnoga gnezda porodičnog, da je poznavao toga života u dve tri reči otvarao čitave svetove, koji su tek u uspomenama živeli. Takav malogradski život, pored bezbrojnih komičnih scena, ima i svoje lepše draži: i naivnosti i poetičnosti. On je na putu, kojim se ispod pouzdanoga krova ide na nepogodu života — iz starog zadružnog života u valove svetske borbe i sebičnosti. Tica je ostavila prvi put gnezdo i proba krila: na polju je studeno i teško, i ona se žudno vraća toplini ranijega gnezda.

Taj momenat, to prvo letucanje po hladnom i oštrom vazduhu, tu idiličnost i opet predznak svetske nemilosrdnosti, shvatila je duša Lazarevićeva tako živo a korektno, kako samo prava poetska duša istinski obrazovana čoveka može postići. Žudnja se za takim životom ogleda i u domaćim, ličnim, pismima Lazarevićevim, naročito iz doba njegova djakovanja u Berlinu. On nije mnogo pisao: za života je štampao svega osam pripovedaka, a deveta, upravo prva, izišla je docnije u ukupnom izdanju, koje je priredila Srpska Književna Zadruga, gde je nepriličnom metodom redigovanja starih spomenika izneta i masa varijacija, odlomaka i pripovedačkih beležaka Lazarevićevih. Ni veličinom te pripovetke ne izazivaju posebnu pažnju. Ali sadržinom i oblikom prikazaše nešto, što se do pre dvaestinu godina u srpskoj novelistici nije slutilo: duša — podložna svima prilikama i promenama kao živa u termometru — dobi tu prvi put majstora, koji je počeo rastvarati i ispitivati. Taj mali broj Lazarevićevih pripovedaka iznosi ukupno čitav svet raznovrsnih, veštački ocrtanih karaktera i tipova iz našega života. Lazarević je realista. I kao takav prvi je u srpskoj književnosti pozvao čitaoca, da ne motri na fabulu, da ne traži iznenadjenja, pa ipak da se zanese gledanjem kalejdoskopa, onih slika, koje bi i sam dobro znao, kad bi ih umeo uočiti. Pravac i manir njegov nisu imali da izdrže borbu: sve je odmah i bez opozicije primljeno. Danas se mogu vršiti smotre i revizije nad njim i različiti se rezultati izvoditi: literarno-istoriski, značaj njegov umanjiti se ne može. Ako se nadje, da je n. pr. njegova pripovetka *Verter* postala analogno Turgenjevljevu *Faustu*, originalnost gradje kao i veština grupisanja i izvodjenja u Lazarevića se neće ni u koliko smanjiti. Ako se reče da njegov *Vetar odlazi*, kao što se razbija *dim* (Turgenjevljev roman *Dim*), u sadržini nema među njima veze. Upravo: koliko je Janka Krsnika *Rošlin* i *Vrjanko* kopija Turgenjevljeva *Fausta*, toliko i pomenute Lazarevićeve pripovetke. I manje. Ali mi glavni govor o Lazareviću uštedjuje prijatna okolnost, što su pripovetke njegove pre četiri godine prevedene na slovenski, te čitaoci imaju u rukama samu stvar. U ostalom »*Ljub. Zvon*« još u prvim tečajima obratio je na Lazarevića pažnju jednom beleškom: napomenuvši, kako je jedna njegova priča prevedena na nemački, »*Zvon*« je dodao, da je odista divna. —

Usamljena je pojava, ali pripada periodu novije srpske pripovetke rad Paje Markovića Adamova. On se omladinskim oduševljenjem javljao i pričom i pesmom još sedamdesetih, po tom

obilato pričom osamdesetih i malo devedesetih godina. U poslednje je doba prestao pisati, a od 1895. uredjuje nedeljni književni list Brankovo Kolo u Karlovcima, gde kao profesor živi. Od njega imamo poveliku zbirku Slika i dve knjige Na sèlu i prèlu. Svuda je slika, odlomak, nigde cela studija. Njegov je rad zgodno karakterisan kao neka vrsta idiličko-sentimentalno-idealističkoga pravca, koji se sada u nas sve više napušta. Nekolike su slike uzele osnovu iz radova Nemca P. Rosegera, čiji se uticaj u dovoljnoj meri vidi i na drugim radovima negda vrednoga Adamova. —

I ako je nekada srpska kritika Adamova stavljala uz koleno Lazareviću, ipak je, izgleda, on sam to mesto ostavio drugoj dvojici srpskih pripovedača, koji su se javili docnije od njega a koji su više uradili. To su Simo Matavulj i Janko Veselinović.

Simo Matavulj je najspremniji današnji pripovedač srpski. Jaka naćitanost, široko i duboko literarno obrazovanje njegovo i, posledica toga, utañan i prefinjen ukus — ogledaju se u svima radovima ovoga plodnoga pisca, koji danas živi u Beogradu kao slobodan ćovek i književnik. Matavuljev je rad po izboru gradje dvojak: tu su pripovetke iz primorsko-crnogorskog života i pripovetke iz Srbije. Prvima se najpre javio, i njima se i danas javlja, kad hoće, da pokaže sam svoj talenat u punoj snazi. Karakteri i tipovi, koji su u toj vrsti Matavuljeva rada, puni su interesa i sami sobom i naćinom, kako ih pisac prikazuje. Puno pak poznavanje života, kojim žive junaci njegovih pripovedaka, daje osobiti kolorit tim radovima, koji su najbolje, što nam je naš zapad dao u novije doba. Matavulj je realista i umetnik. Što sam ovde istavio i jedno i drugo, uzrok je uverenje, da se u mladim književnostima, kao što su srpska i slovenaćka, sporo dolazi do saznanja, da realno prikazivanje života valja ipak izneti u umetnićkom obliku. U Matavulja nema te dvoumice ni za ćasak. To pokazuju svi njegovi radovi — nekoliko zbornica razlićitih imena — a naroćito njegov roman Bakonja fra Brne, u I. Kolu knjiga Srpske Književne Zadruge, koji smemo smatrati najboljim srpskim romanom novijega doba. Ima v Matavuljevu pripovedanju jedna osobina, više spoljne prirode, koju moram naroćito naglasiti, imajući na umu smer ovoga prikaza. Čitalac u većinu njegovih pripovedaka ulazi dosta teško. Prostije rećeno: u poćetka njihovu nema mnogo privlaćnosti, bilo sa detaljnog opisa mesta, gde se dogadjaji vrše, bilo iz drugih uzroka. Jasno je, da piscu nije ni malo stalo do teatralnosti, on meće na probu ćitaoca, koji, kad tu probu izdrži, ne ostavlja knjigu, dok je žurno ne doćita.

U nas glasi jedna poslovice: »po jutru se dan poznaje«, ali bi čitalac — i prevodilac — pogrešio, kad bi po tome cenio Matuvulja, koji se radije, i s razlogom, drži one opšte izreke, koja u nas glasi: »konac delo krasi«. —

Janko Veselinović javio se 1886. To doba — posle neopravdanog i neuspešnog rata — malo ima veselih prizora. I danas mi se od svih čini najmilijom pojava Jankova, koju onda nazvasmo jedinom naknadom za tolike gubitke. Čim se pojavio — bio je čuven. Još tri četiri godine za ovom javljaše se Janko istom svežinom a sve lepšom formom. To doba čini njegovu književničku mladost, i on ima prava uzviknuti s Stajnom: »Dani moje mladosti — to su dani moje slave!« I posle toga Janko je pisao mnogo — upravo vrlo mnogo — i medju potonjim, čak do ovih dana, radovima njegovim ima odličnih priloga, koji čine čast i piscu i knjizi srpskoj. Ali je za poznavanje toga pripovedačkog talenta dovoljna i prva književnička perioda njegova. Ogromna većina — i najboljih — pripovedaka njegovih ima gradju u seoskom životu. One su u zbornicima »Slike iz seoskog života«, »Poljsko Cveće« itd. Takva je gradja u romanima »Seljanka«, »Seljak« i dr. Ali kakva razlika iz medju njih i ranijih »pripovedaka sa sela« od drugih pisaca! Vodjen instinktom osećanja lepote i umerenosti, Jankov je prirodni dar uzео za objekat dušu i analizovao je u svima nijansama, u kojima se ona pokazuje u prilikama seoskoga života. U svoje doba nazvao sam te radove njegove najlepšim priložima za psihologiju našega naroda. I ako je u njima život naših seljaka iz jednoga kraja, Mačve (u uglu, koji čine Drina i Sava), ipak je Janko uspeo, da ga prikaže tako, kako neće biti slika isključivo pokrajinska. Romani njegovi imaju sve te lepe osobine u pojedinostima, ali su bez tehničkoga savršenstva. Jankovi pokušaji na polju društvenoga romana svedoče, istina, o starom pravilu, da se jaki talenti rado hvataju raznovrsnih predmeta i oblika, ali stoje u svemu niže od ostalih njegovih radova, a nikli su u Beogradu, gde Janko, nekada seoski učitelj, danas živi kao književnik. —

Sledbenici onoga pravca, koji obeležavaju Lazarević, Matavulj i Janko, bejahu i dva talenta, koje je srpska pripovetka rano izgubila. To su: Ilija Vukićević i Svetolik Ranković.

Ilija Vukićević (1866—1899), profesor u Beogradu, javio se nešto malo posle Janka i brzo je stekao hvale i priznanja. I njegovi su radovi mahom prilike iz seoskog i malogradskeg života, izabrane srećno i naslikane vešto. Vukićević je u glavnom ostao pri

pripovedci; njegovo spremanje, i naše nadanje, za roman ugrabila je smrt. U prvinama njegovim, pa i malo docnije, jasno se vidi uticaj Lazarevića. Tek se, dubljim proučavanjem francuskih pisaca, počeo oslobodjavati toga uticaja, a pero je njegovo na svagda usahlo. Pojava njegova u istoriskom razvoju srpske umetničke pripovetke pominjaće se, po rečima naše narodne pesme, »kao lijep u godini danak«. —

Svetolik Ranković (1862—1899), takodjer profesor beogradski, bio je u pripoveci kao i u stručnom bogoslovskom školovanju sav djak ruski. Od njega imamo tri romana: Gorski Car, Seoska Učiteljica i Porušeni Ideali i oko dvadeset pripovedaka. Romani njegovi iznose novinu svoje vrste: on ne propušta u životu svojih junaka ni jedan momenat, koji pomaže, da se oni razviju u romanu onako, kakvi su i u prirodi, t. j. sa svima mahnama i vrlinama ljudskim. Bez sumnje i po pravcu svoga literarnoga školovanja, ali svakako i zbog porušenoga zdravlja Ranković je učinio, da u njegovim romanima treba skinuti dosta pesimizma, kako bismo dobili verniju sliku. —

I ako dolazi u red mladih ljudi, i ako se i ove godine javljao pripovetkom, ipak u grupu novijih (a ne najnovijih) pripovedača treba ubrojati i Branislava Dj. Nušića, obilatoga pisca pripovedaka, putopisa i drama (njegov Knez od Semberije, preveden je prošle godine u »Ljub. Zvonu«). On je počeo još u doba, koje je dalo ranije pomenute pisce, a mnogo pre Vukićevića i Rankovića. I ne samo to — već je u tim prvinama najbolje obeležen dar pripovedački, koji se i sada, po odredjenom maniru, kreće na polju humora i satire. Za ovima nastupa kolo najnovijih pripovedača, na čiji pomen sada prelazimo.

(Konec prihodnjič.)

Pod tvojim oknom drevje je šumelo . . .

Pod tvojim oknom drevje je šumelo,
skrivnostno govorilo med seboj;
čaróbnó njega cvetje je duhtelo
in šepetalo tiho nad menoj . . .

Mirú iskál sem srcu v tihi noči, da bi srcé na tvojih prsih smelo
poljá obdajal me je vedri zrak; drhté izliti svojih solz nebroj . . .
nikjer utešiti bol ni bilo moči Pod oknom pa je drevje le šumelo
in k tebi sem obrnil svoj korak, in šepetalo tiho nad menoj . . .

M—y.

Za zabavo.

Kulturna sličica. Spisal Fr. Dolinčan.

ilo je nekoč . . . in nekje . . .

Gost sem bil z večjo družbo v imoviti hiši na deželi.

Gospodar in gospodinja sta prekašala drug drugega v gostoljubnosti in ljubeznivosti. Trudila sta se na vse možne načine, da bi pokazala, kaj znata, pa tudi — vsaj name je napravilo precej prvi hip ta vtisk — kaj moreta! . .

Miza, pri kateri smo sedeli, je bila preobložena z dragocecnostmi, istinitimi in — navideznimi, in jedil ni hotelo biti ne konca ne kraja. Navzlic temu se je gospodor venomer opravičeval in pri tem mu je njegova soproga zvesto sekundirala . . .

»Ah, kaj hočemo — mi — tu na deželi! . . V mestu je to drugače! . . Za prave reveže — in nevedneže nas boste imeli! . .

»Ali, bodite uverjeni, da nismo sedeli še nikdar pri razkošnejšem obedu!« so zatrjevali povabljeni drug za drugim. Samo jaz sem molčal, ker s svojo neznatno osebo nisem hotel siliti v ospredje in ker sem se v veliki družbi itak izgubil.

»Le ponorčujte se malo iz nas, le!« je ugovarjal gospodar, a zatajiti ni mogel, kako dobro so mu dele take besede. Obraz se mu je bil kar razblinil same zadovoljnosti . . . Po kratkem premolku je nadaljeval:

»Sicer pa ni do tega, koliko je, ampak kakšno je! . . . Ana, ali ni v tej torti premalo sadnih sokov? . .«

»Seveda, taka ni, kakor bi bila narejena v kaki slaščičarni! Kje pa je pri nas tudi mogoče kaj takega? Posli ne znajo nič, a sama tudi ne morem vsemu kaj! . .«

»Ali, milostiva, kako morete govoriti tako?« pripomni nekdo. »Torta je izvrstna! . . Če dovolite, vzamem si je še en kos! . .«

»Večjega veselja mi ne morete napraviti! . .«

»Jaz cenim visoko dober ukus«, izpregovori spet gospodar, »pri jedi kakor pri drugih stvareh! . . Kaj pravite na primer tej-le jedilni sobi? . .«

»Vsekakor je prirejena z izredno finim umetniškim čutom! . .« se oglasi ves navdušen moj sosed, kateremu je šlo vse v slast, karkoli je dobil na krožnik.

»Hihhihi, kaj ne da? . . No, z vami, ki živite v mestu in ki imate vsak dan priliko, likati se in napredovati v enem kot v drugem, se seveda ne moremo in nočemo primerjati! Pri nas smemo govoriti kvečjemu o — prirojenem ukusu! . . Toda tudi ukus se razvija, plemenituje — ni mar res? . .«

»Gotovo!« potrdi prejšnji ter dostavi laskaje: »Toda razvija se samo tam, kjer je dana od narave podlaga za to . . .«

»Da, da, v tem se popolnoma strinjam z vami! . . Naučiti se kaj takega ne da! . . In vendar si gresta dober ukus in omika nekako iz roke v roko; ali niste tudi vi teh misli? . .«

»Gotovo!«

»Vidite, to me ne veseli malo, da ste gospodje z mano ene misli, kajti ta moja načela so popolnoma izvirna! — Nikjer nisem še čital kaj takega, akoravno je možno, da je kdo že pisal kaj sličnega! . . Omika, dober ukus — plemenitost srca, to vse izvira po mojih mislih eno iz drugega! . .«

»To je tako resnično, da vam nihče ne more ugovarjati!«

»Vidite, in to je vzrok, gospoda, da sem jaz tako vnet za omiko! Meni ni nič bolj pri srcu, nego da bi se moji otroci istinito izobrazili in omikali! Preskrbel sem jim iz tega vzroka že guvernantu, pristno Francozinjo — kajti francoski jezik je po mojem mnenju še vedno prvi na svetu! . .«

Francozinja, ki ni znala slovensko, a je čutila, da je govor o njej, je na lahno zardela in sramežljivo povescila svoje žive oči, ki so ji sicer koketno švigale semtertja . . .

»In vidite«, je nadaljeval naš gostitelj, »celo jaz se trudim, pošteno trudim, da bi se priučil temu svetovnemu jeziku. Po mojem mnenju so popolnoma na napačnem potu tisti, ki mislijo, da je človek kdaj prestar za učenje. Kdor zamudi v mladosti, mora gledati, da nadomesti v starosti! O, moji starši niso gledali tako name, ne, kakor gledam jaz na te le — tukaj! . . Seveda malo trše glave smo že — mi starejši, pa gre vendarle!«

In začel je dajati poskušnje svojega znanja v francoščini. Izgovarjal je tako, da je guvernantu vilo smeha, a zatajevala se je. Jaz sem zrl v tla, kajti bal sem se, da bi pri njej ne eksplodiralo. Kakor hitro bi se bila zasmejala ona, bi bilo izbruhnulo tudi pri meni . . . Moji tovariši so bili toliko na boljšem, da nobeden niti duha o francoščini ni imel . . .

Nekdo je hotel napeljati govor na kaj drugega, ker smo imeli »omike« žé vsi dovolj, toda gospodar se ni dal odvrniti od razprave, katere se je bil lotil.

»Vi ne veste«, je začel zopet, »kako jaz zavidam vas mestne ljudi! Ah, vi imate v izobilju vsega, česar treba za izomiko, za izobrazbo! Na razpolago so vam vsakovrstne šole, koncerte imate, gledišče, biblioteke! . . . No, tisto je že res, da bi mi lahko prišli včasí v mesto, in pridemo tudi h kakemu koncertu — ali tudi k operi . . . A kaj zaleže to — enkrat, dvakrat! Ako je človek vedno pri umetnosti, se mu vse drugače blaži srce in bistri duh! . . . Pa tudi to je: če dospe človek ves truden in od poti izdelan v mesto — ga skoro bolj mika v kako konditorijo ali v — kavarno, nego v koncertno dvorano! Kajti, če ne pridem s pravim razpoloženjem k taki stvari, tudi nobenega pravega užitka nimam in zdi se mi dolgočasna tudi najveličastnejša skladba! . . . Ah, vem še dobro, kako je bilo s tistim Tannhäuserjem! . . . Naj vrag vzame vse Tannhäuserje! . . . To se pravi, no — razpoložen nisem bil! . . . Zato pa si pomagamo doma, kakor si vemo in znamo! Moja soproga igra klavir — prav dobro, vam rečem — ravno tako gospodična guvernant, no, in moj Franceljček bije že na tamburico — meni najljubši vseh instrumentov, zategadelj ker je slovanski! — In tako si zaigramo kak valček, pa je! Da, cel koncert vam imamo včasí!« —

»Verujemo, verujemo!« se je glasilo od vseh strani.

»Umetniki posebni seveda nismo, pa vendar . . . vendar! . . . No in knjižnico si ustvarjamo polagoma sami — ker ni drugače! Pokažem vam pozneje svoje knjige! . . . Eh, naročen sem vam na vse mogoče stvari! . . . Ko bi le tudi utegnil čitati! . . . Večinoma ostane vse nerazrezano. Toda pri hiši mora vendar biti! . . . Včasí le nanese tako, da človek kaj pogleda, in če se ne čita zdaj, se bode čitalo morda pozneje, kadar bodo ti moji malo večji . . . Sicer pa je velikega pomena že to, da otroci zrastejo tako rekoč med knjigami! Ako vidijo v domači hiši vedno toliko knjig, jim tudi pozneje mrzile ne bodo, ko pridejo v svet — nasprotno, nekako vleklo jih bo k njim, zbujało se jim bo tako rekoč domotožje po njih kakor po domači hiši! . . . Ali niste tudi vi teh misli, gospoda? . . .«

»Občudujemó vašo dalekovidnost!« vzklikne postaren profesor, veliki prijatelj knjig.

»Kaj? . . . Hihi! Kar je res, je res! . . . Človeku je treba obzorja, velikega obzorja! . . . Veliko obzorje se pridobi pa samo z omiko! . . . Ej, včasí smo se vse bolj navduševali za omiko

nego dandanes! Njega dni je bilo naše geslo: „Vse za dom, svobodo in omiko! . .“ Omiko! . . Čujete li, gospoda? . . A danes? — menda sploh nimamo nobenega gesla . . Vsaj jaz ne vem zanj! . . Ali včasih je bilo drugače! . .“ Za svobodo in omiko? — ej, to podžiga človeka! . .“

Naš gostitelj je pridno pil in dobil ga je bil menda v glavo. Postajal je poetičen. Z vedno večjim navdušenjem in poletom je govoril, a vedno o enem in istem predmetu . . .

»Omika je za življenje to, kar je studenčina za travnik!« je vskliknil emfatično. »Omika je kakor mogočno morje . . . morje je največja prometna cesta . . . po morju se pride v najbolj oddaljene kraje sveta, tako je tudi omika tisto sredstvo, ki dovede človeštvo končno do njegovega edinega smotra — do sreče! . . Omika je, kakor sem menda že poudarjal, identna s plemenitostjo srca, a kjer je plemenitost srca, tam je rahločutje, a kjer je rahločutje, tam je bratoljubje, in kjer je bratoljubje, tam je usmiljenje — usmiljenje pa je vse! . . Zato je že Kristus rekel: Bodite usmiljeni! . .«

Jaz sem gledal — debelo! Nekaj se mi ni ujemalo, dasi sicer nisem vedel, kaj. V teh besedah je tičalo mnogo neoporečene resnice — in vendar so se glasile iz ust tega gostobesedneža, kakor puhle fraze! . . Je mož li občutil to, kar je govoril? Ali pa se je bil vse le iz glave naučil ter je ponavljal čisto mehanično? . .

»Da, usmiljenje, bratoljubje je vse!« je povzel zopet. »Tako pridiguje menda tudi tisti znameniti ruski pisatelj, tisti prorok, katerega imena si jaz ne morem zapomniti, pa si ga ne morem! . .«

»Tolstoj!« mu pomaga profesor.

»Da, da, tako nekako! . . Vraga, kako more biti kdo poleg takega imena pa še tako genijalen! . .«

Bil je prepričan, da je napravil imeniten dovtip, kajti zakrohotal se je zdaj iz vsega grla! . . —

* * *

Po kosilu smo si morali ogledati še takozvano »biblioteko«, potem »galerijo slik« in naposled smo šli na vrt, kjer se je pričelo razkazovanje čebelnjaka, sadnega drevja i. t. d.

Posestvo se je nahajalo na jako lepem prostoru, na vzvišenem pobočju, s katerega se je odpiral v daljavo prijeten razgled. Iz doline se je čulo šumenje valov, ne da bi se bila voda videla. Soteska je bila na tistem mestu preozka in pregloboka. Vsled tega je bilo to šumenje nekako skrivnostno in podobno vršenju vetra, ki vzbuja neviden glasove v ozračju . . .

Tu bi se bilo dalo dihati, ali naš gostitelj je bil neutruđen v razkazovanju in vse, karkoli je pokazal, je bilo v kaki zvezi z napredkom in — omiko . . .

A poglavitno stvar si je prihranil menda za nazadnje . . . Moje oči mi obstrme kmalu ob čudnem prizoru. Okrog drobnega drevesca se je sukala s sklonjeno glavo ovca, sukala neprenehoma kakor kak stroj . . . Kaj takega nisem videl še nikdar in iznenaden vprašam:

»Za Boga, kaj pa je to? . . .«

Bile so to prve moje besede, ki sem jih izpregovoril z gospodarjem.

»Metljava ali vrtoglava je«, razlaga on smeje se, da, rekel bi, z nekakim ponosom . . .

»In zakaj ne zakoljete živali? . . .« vprašam ogorčen dalje.

»Ah — čemu? . . . Kaj takega si pri nas že lahko privoščimo! . . . Otroci imajo svojo zabavo! . . . Ker k nam ne prihajajo karuslji in take stvari, se moramo zabavati pa na ta način, hihhihi! . . . Kaj hočemo — reveži kuhajo z vodo.«

In res se je začelo triletno otroče truditi, da bi splezalo živali na hrbet . . . Mene je zazebló . . . Zdaj mi je bilo jasno vse! . . .

Omika! . . .

V tujini daljni živel bom samotno . . .

V tujini daljni živel bom samotno
in se boril za trdi kosec kruha;
usoda tam naj dalje v mene bruha
nemile jeze svoje strast togotno.

Lovil ne bom za srečo se pohotno,
srcé mi nemo bo in brez posluha
za vse, če tudi bede me pazduha
spremila bode v groba noč tihotno . . .

A v duši hranil vedno bom spomine
dežele daljne, kjer moj narod biva,
v nebó kipé Triglava visočine;

kjer ti mi srečno bivaš, ljubezniva,
v veselo zreš obličje domovine,
kjer mi ljubáv je vstala neugasljiva . . .

M—y.

† Emil Zola.

Spisal Fr. Svetič.

ola je mrtev! Moža, ki je imel toliko umetniškega in zunanjega uspeha kakor malokdo pred njim, je zadela nepričakovana smrt. Nesrečno naključje v noči od 28. na 29. septembra t. l. je vzelo življenje sijajnemu pisatelju, ki je komaj dopolnil 62. leto, pisatelju, ki nam je v orjaških spisih pokazal malone vse oblike novodobnega življenja in naslikal vse sloje, vse tipe francoske družbe v drugi polovici preteklega stoletja. Nameravanega četrtega »evangelija« ni mogel več oznaniti, pri tretjem (»Resnica«) je utihnil za zmeraj. Ako bi bil Zola živel še petnajst let, kdo ve, česa bi se bil še lotil pri svoji delavnosti in sveži sili; morda bi bil podal svetu obsežen roman iz bujnega ameriškega življenja ali kaj podobnega. Sicer pa se menda lahko reče, da je Zola vohče dovršil svoje delo, da je povedal francoskemu narodu, kar je imel na srcu, da je podal svetu, kar mu je hotel podati. Težko da bi bil mož ustvaril še kaj »senzacionalnega«, saj je že obudil dovolj senzacije po Francoskem, po Evropi, po svetu. Zolove »Štiri — pravzaprav tri — evangelije« smatrati smemo, tudi za slučaj, da bi bil pisatelj dalje živel, za njegovo umetniško oporoko in završitev njegovega pisateljskega delovanja. Zola zadnje čase menda ni imel več posebnega veselja do pisateljskega dela, krenil je nekoliko na politično torišče in baje govoril sam, da se hoče kmalu resno lotiti politike in se dati voliti v zbornico.

Iz Zolovega življenja ni povedati mnogo zanimivega. — Njegov stari oče je bil Benečan, njegova stara mati Grkinja z ostrova Korfu. Njegov oče François Zola pa je bil že pofrancožen in si je vzel francosko soprogo. Naš Emil Zola je imel torej italijansko-grško in francosko kri v svojih žilah. Južen človek! To priča tudi njegov temperament, priča njegova bujna domišljivost, njegova ljubezen do pisanih boj in slikanja z besedo. Rojen je bil Emil Zola v Parizu spomladi leta 1840. Njegov oče, inženir po poklicu, je vzel kmalu rodbino s seboj na južno Francosko, kjer je delal vodovod za mesto Aix. Ko je Emil dopolnil sedmo leto, mu je umrl oče, in sedaj se je začel za vdovo in za sina bridek čas bede in pomanjkanja. Vrnila sta se v Pariz. Zola je hodil v licej St. Louis, kjer pa mu učenje ni šlo posebno; učitelji so ga imeli za butca. Ko mu je bilo blizu dvajset let, si je služil borni kruhek kot pisar z mesečno plačo

60 frankov. Lahko si je misliti, da je stradal. Bolje se mu je začelo goditi, ko ga je sprejel znani Hachette v svojo knjigarno. Tukaj je Zola v začetku prodajal knjige, potem pa je delal v pisarni. Nekaj let še je živel nepoznan, v skromnih razmerah. Naposled se mu je posrečilo vzbuditi pozornost s svojo pisateljsko silo, zaslovel je po Francoskem in po svetu. Razume se, da so se njegove gmotne razmere sijajno izpremenile, s pisateljskim delom si je služil ogromne vsote. Zolovo poznejše življenje je dokaj prozaično. Oženil se je bil že v prejšnjih letih, ko še ni imel posvetnega blaga. Kot bogatin si je kupil v Parizu malo palačo, na kmetih pa mično posestvo Médan, in sedaj je bival po zimi redoma v Parizu, po letu v Médanu, semtertja je popotoval, in to je skoraj vse, kar se da povedati iz njegovega zasebnega življenja. Pred kratkim šele je prišlo nekaj izpremembe v njegovo enakomerno življenje, ko je moral vsled Dreyfussove pravde pobegniti na Angleško, odkoder pa se je kmalu povrnil.

S prvimi pisateljskimi poskusi Zola ni imel sreče. Nekega dne je položil šefu na pisalno mizo skrivaj novelico »Sestra siromašnih«. Hachette mu jo je vrnil, češ, da je Zola revolucionar. Izmed drugih Zolovih prvencev so obudili nekateri dokaj pozornosti, bolje rečeno, škandala in pohujšanja. Umetniški uspeh je dosegel Zola šele s povestima »Contes à Ninon« in »Thérèse Raquin«. V predgovoru k let-emu romanu se nahaja prvokrat beseda »naturalizem«. Zola je imel sedaj že nekaj imena. Slaven pa je postal, ko mu je Villemessant poveril ocene pariškega »Salona« v časopisu »L'Événement«. V svojih kritikah je zagovarjal Zola originalnega slikarja Maneta, ki se v umetniškem naziranju ni strinjal s starejšimi tovariši. Zola je dregnil v sršenje gnezdo in razdražil konvencionaliste in starokopitneže. Villemessant mu je moral odpovedati nadaljno poročanje in se je sprl z njim. Toda Zola je že zaslovel po Parizu, pot mu je bila pripravljena. Kritičnih spisov, v katerih kaže svojo bojevitost in neustrašenost in teoretično razvija svoje pisateljske nazore, je izdelal Zola mnogo, češ, »da v Parizu ni več kritikov, ki bi se menili za novejšo slovstvo in je znali prav presojati; pisatelji morajo sami za orožje zgrabiti in pesnik mora biti sam svoj ocenjevalec«. Najznanejši teoretični spisi Zolovi so: »Mes haines« (Kaj črtim), »Mon Salon«, »Le roman expérimental«, »Documents littéraires«, »Les romanciers naturalistes« i. dr. Toda Zola ni bil teoretik, saj vemo. Predno je v kritičnih spisih govoril o svojem prepričanju, je bil izvedel svojo teorijo že davno

v povestih; predno je razvijal nauk o naturalizmu, je bil spisal že lepo število naturalističnih romanov.

Kako si Zola misli pripovedovanje, kakršno bi imelo biti, je pokazal praktično in nazorno v svojem orjaškem, devetnajst debelih knjig obsegajočem ciklu »Les Rougon-Macquart«, ki je in ostane glavno delo Zolove Muze, impozanten spomenik, katerega je postavil Zola sebi in svojemu nauku. Izmed teh devetnajstih knjig je vsaka posebej zaokrožena in se da čitati samostojno, ali vse skupaj so zvezane z vodilno mislijo — toda Zola sam nam povej, kako si misli svoj epos: »Namenil sem si premišljevati, kako se ena rodbina, ena majhna skupina sorodnih bitij vede v človeški družbi, kako se razcvita in množi ter daje življenje desetim, dvajsetim posameznikom, ki so si na prvi pogled sicer malo podobni, analiza pa kaže, da so v tesni zvezi med seboj. — — — Kadar bodem pa držal vse niti med prsti, kadar bodem imel v rokah celo socialno skupino, potem pokažem to skupino pri njenem delu, pokažem jo na odru zgodovinske dobe, kako se vede in igra in se bori pri svojih prizadevanjih. — — — Rougon-Macquartovi, namreč rodbina, skupina, katero nameravam premisliti in narisati, imajo kot poseben znak neizmerno poželjivost in hlepenje po užitkih in zabavah, ki se v naših časih tako pogosto pojavlja. — — — Zgodovinsko izhajajo Rougon-Macquartovi izmed ljudstva, razprostro se med celo sodobno družbo, pristopijo v vse stanove in položaje vsled one bistveno moderne gonilne moči, ki jo pridobivajo nižji sloji na cesti preko družbenega polja; in tako pripovedujejo Rougon-Macquartovi v svojih osebnih dogodkih zgodovino drugega cesarstva od časa, ko se je Napoleon III. polastil prestola, pa do sedanske nesreče«. — V mogočnih slikah, v katerih je pa dejanje čestokrat preplavljeno s podrobnim opisovanjem zunanjega prizorišča, predstavlja Zola čitatelju vse elemente, vse skupine in tipe francoske družbe, vse stanove v njih dejanju in nehanju; riše nam kmeta in gospoda, ministra, duhovnika, vojaka, obrtnika, delavca i. dr.; slika nam z mojstrskim čopičem moderno življenje v Parizu, v provincialnem mestu, v vasi, na ulici, v domačnosti, v rudniku, v tovarni. »La Fortune des Rougons« kaže, kako se izvršuje Napoleonova polastitev v provinciji; »La Curée« in »Son Excellence Eugène Rougon« popisujeta življenje višje družbe pariške in spletke na cesarjevem dvoru; »La Conquête de Plassans« in »La Faute de l'abbé Mouret« sta povesti iz duhovniških krogov; v »Pot-Bouille« biča Zola grehe bogatih meščanov; dejanje v »Le Ventre de Paris« se vrši v

pariških tržnicah, zvanih »Halles centrales«; povest »Au Bonheur des dames« se godi v velikih modnih prodajalnicah; »L'Œuvre« je roman iz umetniškega sveta; kmečko življenje popisuje »La Terre«, življenje in trpljenje v rudnikih pa »Germinal«; »L'Argent« razkriva finančno sleparstvo; »L'Assommoir« pa nas pelje med delavce, njih bedo in pregreho; »Une Page d'amour« je zaljubljena idilica, »Nana« (Venus vulgivaga!) pa ima za predmet sicer tudi »ljubezen«, toda malo drugačno; »La Débâcle« slika nemško-francosko vojno l. 1870. i. t. d. Iz teh naslovov Zolovih spisov se že vidi, kaj vse je obsegal in premišljeval njegov duh.

Zola, ki je ljubil pisateljsko delo v velikem slogu, je pisal še dva cikla: »Tri mesta« (Lourdes, Rim, Pariz) in »Štiri evangelije«, izmed katerih je dovršil tri, »Plodnost«, »Delo« in »Resnico«.

Na odru Zolova dela niso imela trajnega uspeha. Dramatizovana »Thérèse Raquin« in nekaj drugih iger je propadlo popolnoma. Za oder prirejene povesti »L'Assommoir«, »Pot-Bouille« in »Nana« so imele več sreče, ker sta jih imela v spretnih rokah Gastineau in Busnach.

Mogočni razvoj naravoslovnih in drugih ved v XIX. veku je imel silen vpliv na Zolovo umetnost. Zola nam je podal učen, eksperimentalen roman, kakršen zadošča izšolanim sinovom nove dobe. Postopal je pri svojem tvorjenju učenjaško, sistematično. Predno je zastavil pero, se je vglobil v študije, je zbiral »človeške dokumente«, si je pregledal natanko torišče svojih junakov, je postavil kulise in potem je dal nastopati osebam, ki imajo predstavljati v dotičnem okolišču (milieu) živče in se boreče ljudi, ki pa so čestokrat črtane presplošno; čitatelj ima pred očmi tipe, rekel bi pojme, in oblike brez lastnega, osebnega značaja, brez mesa in krvi. Toda njih počenjanje je razvito psihološki pravilno, in z logiko Zola ne pride izlepa navzkriž. Dedna izprijenost je Zoli velikega pomena. V »Rougon-Macquartovih« je dednost tista nit, ki veže posamezne povesti med seboj. V tem ciklu kaže Zola, kako se od prednikov podedovane napake, dušne in telesne, dalje razvijajo pri potomcih; kako pri le-teh povzročajo pohotnost, grabežljivost, pijančevanje, slaboumnost, pregreho, pri drugih pa se prevračajo v nadarjenost, delavnost, odločnost.

Zola je preganjal s slovstvenega polja konvencionalizem, romantiko in klasicizem. Nihče ni še zahteval tako odločno in bojovito

kakor on, da imej pesništvo realna tla pod seboj, da popisuj pesnik življenje, kakršno je, ne, kakor si je konstruiral zvezde opevajoč idealist; pisatelj pripovednik ne sme nikdar zapustiti poti resnice in narave, skratka: »segati je v življenja polno bisago, in kjer ga zgrabiš, zanimivo bo«. — V popisovanju okolice, v slikanju s pisanimi bojami leži glavna sila Zolovega genija. Kadar hoče predočiti torišče svojih junakov, nariše nam mrtvi milieu z vsemi, čestokrat nagnusnimi podrobnostmi, da se občutljivemu čitatelju skoraj vzdiguje — oprostite to besedo. Zola išče lepote v grdem kakor velika množica drugih modernih pisateljev, slikarjev in podobarjev. »Naturalizem« je pravi izvor za to strujo tudi zato, ker imajo naturalia v njej znatno ulogo. Vsled neskončnega popisovanja so Zolove povesti včasih utrudljive in naravnost dolgočasne. Čestokrat se pisatelj ponavlja in kakor Wagner v glasbi si privošča tudi on nekake vodilne motive. Zanimivo je, da Zola včasih ne zameta v svojih spisih nekakega romantičnega nakita; tudi on se včasih ne more iznebiti tako zvanega grotesknega elementa, kar se mu pa ne posreči tako dobro kakor pristnim romantikom à la Viktor Hugo. Še manje se mu posreči, ako ubere sentimentalno struno, in kadar poskuša biti nežen, je skoraj neslan. — Mnogo se je že razmišljevalo, ali so pravzaprav Zolova dela nemoralna ali ne. V svojih tendencah in namenoma gotovo ne. Tudi se menda resnemu možu, kakršen je Zola, ne sme podtikati, da bi bil svoje povesti zgolj zaradi reklame pisal tako sans gêne, kakor jih je. Resnično pa je, da se je razprodalo največ iztiskov tistih Zolovih del, ki so najpikantnejša. Ni dolgo, kar sem zasledil v nemškem časopisu med inserati, ki priporočajo pikantno branje, tudi Zolove romane, »realistisch illustriert!« Toda Zola nima s tako porabo svojih spisov ničesar opraviti. Tendence Zolovih romanov so brez dvoma moralne; to rad prizna vsak, kdor prečita in premisli njegove monumentalne cikle, v katerih kaže osobito svojemu narodu njegove grehe in rane ter ga hoče po načelu »Spoznav samega sebe!« spraviti na boljše pot ter ga telesno in moralno ozdraviti. Zadnje čase, v »Štirih evangelijih«, je začel Zola naravnost moralizovati in izprijenim rojakom pridigovati krepost; vsaj v »Plodnosti«, kjer svari narod pred gotovimi pomočki pri spol-skem uživanju, s katerimi se število otrok omejuje ali pa plodovitost sploh zatira. V »Plodnosti« je tudi še drug nauk: da človek v skrbi za dušno in telesno zdravje ne sili v okuženo ožračje velikega mesta, kamor tišči večkrat samo zaradi gotovih zabav, katerih zunaj v malem »gnezd« ni dobiti; blažen ta, ki biva na kmetih, v čistem,

zdravem vzduhu, »na ljubečih prsih mile matere narave«. Tudi veliki Tolstoj ima posebno mržnjo do velikih mest in kliče: Proč iz mesta, kjer se človeštvo izprija telesno in moralno! — Veda in, kakor vidimo, tudi morala zavzemata važno mesto v Zolovih umotvorih. Vse hvale vredno. Toda, kakor je že davno dognano, učena poezija ni najboljša poezija, in sicer vse časti vredne poučne povesti tudi ne pomenjajo vrhunca pesniškega tvorjenja.

Ali je Zola v resnici in brez oporekanja proglašeni veliki preosnovalec novodobnega slovstva ali ne, temu vprašanju bi se najrajši izognil, ker se bode morda komu zdelo, da poskušam manjšati slavo velikemu možu. Vendar si dovoljujem še sledeče kratke opombe; ali imam prav ali ne, presodi razumni čitatelj sam.

Preosnovo v novejšem leposlovju se začeli že realisti, Zola pa ni nič drugega nego radikalen realist, ki je privedel to strujo do skrajnih mej, baš do naturalizma, odkoder se ne more dalje. Zola je potomec Balzacov in Flaubertov in — ako že imenujemo koga na drugem koncu evropskega sveta — tudi Gogljev potomec. Zola je prevzel voz modernega slovstva, kjer so ga pustili realisti, in peljal je dalje; toda vozil je samostalno, po svojem potu, katerega se je držal trdovratno, s fanatičnim prepričanjem do konca. Tako je on začel novo, naturalistiško strujo, kateri je dal tudi on sam ime. Gogolj je Zoli že močno preludiral. Primeri, kar pravi ta ruski realist v »Mrtvih dušah« tam, kjer stavi pesnika idealista proti pesniku svoje vrste, realistu, ki stika po umazanih kotih bednega človeškega življenja, ki pa povsod zasledi zlato zrnice poezije. Tako nekako. Kakor da govori Zola sam! Ako hočemo dobiti pravo merilo za umetniško ceno Zolovih spisov, odšteti je znanostno in moralno stran, socialno in politično primes njegovega delovanja. Slave ostane tudi še potem v obilni meri. — Naposled se usojam povedati še svoj »ceterum censeo«, da naš slovenski romanopisec ne pobira! stopinj za Zolo in njegovimi učenci, ampak — ako ni velik samostalen genij — jemlji si za vzor rajši ruske realiste od Gogolja in Turgenjeva do Tolstega in Gorkega! Verjemite, da je boljše in našemu duhu prikladnejše!

N o č.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

VIII.

oldne je zvonilo po cerkvah v mestu. Melodično ubrani glasovi zvonov so se tresli po jasnem vzduhu in solnce je zlatilo s poletno močjo mestne strehe. Po ulicah je bilo živahno kakor v mravljišču. Med priprosto opravljenimi delavci so se videli elegantno oblečeni gospodje s cilindri in drobnimi palicami v rokah, med izsušenimi obrazi tovarniških delavk polni in parfumovani obrazi gospá in gospodičen. Vozovi so švigali drug za drugim mimo trotoarja, vozeč izletnike ven iz mesta, kjer so se vile lepe bele ceste tja daleč v božjo naravo do skromnih vasi in selišč, skrivajočih se za gruče z žarečim sadjem obloženih dreves, ki je na njih že orumenevalo ali se rdečilo prvo listje.

Vse je bilo veselo in glasno, vse je z radostjo uživalo lepi jesenski dan, vse ga je hotelo izrabiti, saj je vsakdo slutil, da se bode v kratkem skrivati po zapečkih ter otresati meglo raz zimske suknje.

No, nekdo se tega dneva ni veselil. Njemu ni bilo mari ne solnca, ne vabeče narave, njemu ni bilo do razveseljevanja in pohajkovanja. Gosta tema, severna zimska tema je ležala nad njim, kuhala se v njegovi bližini, zevala iz vsakega kota njegovega stanovanja, iz vsakega trenutka njegove sedanjosti. Kamor je iztegnil svojo roko, povsod vlaga, povsod mraz. In naglo, kakor bi se bil nanjo prilepil sluzast polž, naglo jo je skrčil ter jo stisnil k svojemu telesu. In vedno bolj se je krčilo in stiskalo tudi njegovo telo, krčila in stiskala v tem telesu razburkana, do skrajnosti izmučena duša. Da, videti je bilo, kakor bi šlo vse h koncu, kakor bi se imela v kratkem nad njim dopolniti usoda, ki ga je zalezovala že toliko časa po noči in po dnevi, sleherni hipec tužnega njegovega življenja.

Sedel napol, napol ležal je Robert v svoji spalnici na nizki postelji. Njegove oči so bile ugasle, njegovi lasje so bili sivi in roke so se mu tresle. Njegovi zobje so šklopotali kakor v najhujšem mrazu. A skoro sleherni trenotek se je zasmejal, da so se ti zobje pokazali izpod brezkrvnih tankih ustnic ter se zarežali kakor iz lo-

banje, ki jo je ravnokar sunil grobar na površje iz prekopane jame. Iz njegovih prsi so se vili nejasni in obupni glasovi.

V sobi pa in v najbližji bližini je bilo vse tiho. In te tiščine ni motilo niti odpiranje vrat, niti hreščanje poslov, niti se ni vanjo mešal kak znan glas. In ta tišina je Roberta morila, tlačila in davila ga kakor jeklena pest. Oziral se je plašno in hkratu pričakujoče proti vratom, upal je, da se vsak hip odpro in da se prikaže v njih rešitelj, ki bi ga otel iz tega strašnega stanja, ki bi ga iztrgal iz krempljev, ki so se globoko zarezali v njegovo meso. Toda nikogar ni bilo, tišina je postajala vedno globlja, vedno neznosnejša.

Še dopoldne je bila Metoda izginila iz hiše in ž njo je izginil tudi njen sin Svitoslav. Porabila je bila čas, ko se je bil Robert zaprl v svojo sobo ter razmišljal, kaj mu je storiti po dogodkih, ki jih je doživel nocojšnjo noč in današnje jutro. Da, to jutro mu je posvetilo v prejšnjo temo, mu je razjasnilo marsikaj, kar je bilo prej vsaj deloma še zavito v meglo in mrak. Toda odločiti se ni mogel, kaj mu je storiti.

V prvem hipu ga je pograbila jeza. Pogrelo ga je v prsih in stopil je naglo k omari, ki je imel v njej samokres.

Vzel ga je v roke. Pogledal je kratko cev, obrnil nekolikrat ročaj, a končno nameril proti steni. Prav tačas se je samokres sprožil kakor sam ob sebi in krogla je odbila omet od stene, da je nastala v njej precejšnja luknja in da so se pobelila tla. Obstal je, kakor bi bila krogla zadela njega samega, in prestrašeno je strmel v samokres, ki je tako nenadoma oživel. In roka mu je upadla in postavil je samokres na nočno omarico. Hkratu pa si je zakril obraz v obe roki, naslonil se na posteljo ter zastokal, da se je streslo celo njegovo telo . . . Črez dolgo časa se je zravnal kvišku.

»Boji se me, zato je ušla«, je izpregovoril polglasno ter sklenil roke na hrbtu.

Zamislil se je in oko mu je strmelo skozi okno tja nekam v daljavo. Toda kmalu se je stresel ter se ozrl po sobi. Njegovo oko je iskalo nekoga, iskalo ga na navadnem prostoru, iskalo ga slednjič po vseh kotih. Toda ni ga bilo. Vse je bilo na svojem navadnem mestu, vse ga je pozdravljalo tako, kot ga je pozdravljalo pred nedavnim časom. Ali onega, ki si ga je želelo, onega ni bilo nikjer, niti njegov duh ni plaval več po teh zapuščenih prostorih.

»Zakaj si mi to storila?« je viknil skoro glasno. »Ali ne veš, da ne morem živeti brez tebe? Ali ne veš, kako globoko v srcu si mi zapisana? Brez tebe ni življenja, ni življenja!«

In nehote je iztegnil roko po samokresu. Zopet ga je parkrat obrnil med prsti, a slednjič ga je nevede vtaknil v svoj žep.

Kmalu nato je vzel svoje reči, odpravil se ter stopil ven pod milo nebo.

»Da, poiskati jo hočem«, si ji govoril venomer in oči so zopet dobile nekoliko bleska.

Naglo je stopal po ulicah. Klobuk si je pomaknil nizko na čelo, a izpod njega so mu švigale oči na vse strani, da bi morda uzrl kje svojo ženo. Ulice so bile še vedno polne izprehajalcev. Srečaval je semtertja znance, ki so ga pozdravljali, a hitel je mimo njih ter odzdravljajal le raztreseno, površno. Včasi mu je zasvetil nasproti ženski klobuk, popolnoma tak, kot ga je nosila Metoda. V prsih ga je pogrelo in stopil je hitreje proti njemu. Toda, ko je bil v bližini, gledal ga je izpod njega popolnoma tuj, neznan obraz. Od daleč se je večkrat zablestel vitek in bujen stas, s kakršnim se je odlikovala ona. Robertu so se nehote zatresla kolena in hitel je od nasprotne strani proti njemu. Ali ko je bil blizu, je strahoma zapazil, da ne nosi ta lepi stas onega svežega obrazka, kakršnega je imela edino le Metoda.

In prehodil in obletal je že vse mestne ulice. Da bi vsaj vedel, kje stanuje Alfred. Morda je pri njem, morda . . . Pri tej misli mu je srce zadrhtelo v prsih in zaškripal je z zobmi. In nehote mu je roka segla v žep ter se oklenila hladne cevi samokresa. Ali naglo je zopet izpustil morilno orožje ter se bridko nasmehnil.

»Kaj nameravam? Kaj sploh hočem? Ali nisem že davno vedel tega, in vendar mi nikdar še ni prišlo na um kaj takega?«

Izkušal se je pogovoriti, a navzlic temu je kipela v njegovih prsih jeza, kakršne ni dozdej poznal. In v svoji razburjenosti je skoro tekkel dalje, da bi se otresel misli, ki so se mu bile uvertale v možgane. Toda misli so bežale vedno ž njim, mučile so ga vedno huje. In kakor žival z metljajem v glavi, je kolobaril dalje in dalje.

Naposled je prišel iz mesta. V dolgih vrstah se je vil pred njim drevored. Drevje je metalo že dolge svoje sence po belih potih in sence so migljale in podrhtevale, kakor je migljalo in podrhtevalo listje na drevesih v jesenskem popoldanskem pišu. V kratkih presledkih so stale pod drevesi zapuščene klopi. Na njih se je že valjalo prvo odpadlo listje ter se kopičilo na nekaterih mestih drugo vrh drugega . . .

Na koncu drevoreda se je začelo nizko grmovje. Semtertja je že bilo golo in oguljene šibe so tožno štrlele kvišku. Toda bilo je

vmes tudi tako, ki se je na njem svetlikalo še vedno sveže zelenje, kakor bi ga bila ravnokar pričarala na dan pestra, komaj se razcvela pomlad. A vmes so se vile bele, peščene poti, ki je po njih odmevala stopinja izprehajajočih se meščanov.

In Robert je došel tudi na ta kraj. Objel ga je čistejši in krepkejši vzduh, ki mu je hladil vroče sence, ki mu je pustil, da je smel dihati prosteje in globokeje. Toda onih črnih misli mu ni mogel prepoditi. In ljudje, ki jih je srečaval, so se začudeno spogledovali, ko je hitel mimo njih. V njegovem pogledu je bilo zapisanega nekaj srce pretresajočega, nekaj groznega, v njegovi nagli hoji se je zrcalila divja razburjenost.

Njegove oči so iskale samote. V ovinku na desnici je zagledal pot, ki se mu je videla najmanj prehojena. Tja je zavil. Globoko pod nizkim brestom je tičala lesena klop z železnimi nogami, a njeno naslonilo se je naslanjalo na hrapavo deblo. Črez in črez pa so klopico zakrivale viseče brestove veje, ki še niso bile izgubile svojega listja.

Te klopice se je Robert razveselil. Naglo je stopil proti njej. Razgrnil je veje ter hotel sesti.

Tedaj pa mu je noga obtičala v pesku in obstal je, kakor bi bilo treščilo zraven njega. Na klopici ob koncu, zakrit od gostega vejevja, je sedel — Alfred. Njegovo lice je bilo blede in izraz na njem je razodeval njegovo duševno utrujenost.

Ko je zagledal Roberta, se ni zganil. Kakor bi bil stopil predenj najneznanejši človek, se ni brigal zanj. Samo desnico, ki je bila iztegnjena po naslonilu, je skrčil ter dejal malomarno in zevajoč:

»A, ti si? Kaj te nosi tod? . . .«

Robert pa se ni mogel več brzdati. Niti svojim dejanjem, niti svojim besedam ni mogel več ukazovati. S hlipajočim glasom je zavpil:

»Kje je Metoda, kje je moj sin? Vrni mi oba in poljubiti hočem nesramno tvojo roko, ki mi ju je odpeljala! Vrni mi ju!«

In pristopil je k Alfredu ter ga prijel za suknjo. Njegovi prsti so se zarili globoko v Alfredove rame ter ga tiščali, da se jih je hotel otresti. Toda v tem hipu so že sami odnehali. A Robert je pred nekdanjim svojim prijateljem upognil kolena in vnovič je zaječal:

»Vrni mi njo, vrni mi sina!«

Alfredu tak položaj očitno ni ugajal. Skloniti se je hotel kvišku in odrinil je Roberta. Toda komaj se ga je dotaknila njegova roka, že se je Robert zdramil. Kakor bi bil uvidel nemoško svoje

počenjanje, kakor bi se bil hipoma zavedel nekdanjega žalostnega razmerja med seboj in Alfredom, je skočil kvišku.

Lice mu je hkratu zalila globoka rdečica in oko se mu je zabliskalo. Obšel ga je zdajci neki moški čut, prešinila ga železna odločnost in čutil je, da je tudi on mož. Srd, kakršnega dozdej ni poznala njegova premehka duša in kakršnega ni okusila za tem dnem nikoli več, tak srd se je polastil sleherne njegove žilice. Roka je odločno segla v žep in v njej se je zasvetil — samokres.

»Na, tukaj je! Ako si človek, ako imaš le iskrico poštenja v sebi, vzemi ter se ustreli!«

In stiskal mu je samokres v pest. Njegova ustna so se bila v tem nabrala v škodoželjen nasmeh.

»No, kaj čakaš? Vzemil!«

Alfred se ni mogel otresti tako naglo svoje osuplosti. Stal je nekoliko hipov kakor okamenel. Toda kmalu se je zdramil. Polglasno se je nasmejal ter dejal:

»Taka igrača ni zame. Morda bi bolje pristojala tebi!«

In udaril je Roberta po roki, da je samokres odletel v grmovje.

»No, sedaj pa sedi semkaj in bodiva zopet prijatelja!«

Toda teh besed skoro ni utegnil izgovoriti. Robert se je bil naglo sklonil med grmovje, pobral orožje ter se dvignil. Po bliskovo je pregledal pot za seboj in zapazil, da ni nikogar v obližju.

Kakor bi trenil, je napel petelina, nameril v Alfredove prsi ter — sprožil . . .

Zadel je bil dobro. Alfred se je prijel z desnico za prsi ter se zgrudil na klop.

Robertovo lice je bilo v tem hipu trdo in nepremično, kakor bi bilo železno. Popolnoma mirno je iztegnil roko ter položil samokres na klop zraven Alfreda, ki se ni več ganil. Toda samokres je zdrknil s klopi na tla ter se zapičil v pesek . . .

* * *

Ko je Metoda zjutraj hitela mimo svojega na tleh ležečega moža, ko je videla njegov obupni pogled, se je popolnoma zavedela svoje propalosti. Postala je na hipec med sobnimi vrati ter razmišljala. Pred očmi ji je bilo temno, na licu ji je žarela velika rdeča lisa, ki ji je kazila bledi, od nočnega bedenja nekoliko upadli obraz. Stopila je dalje ter nekočkrat prekoračila sobo naglo in hlastno, kakor bi jo kdo podil. Vsaka njena kretnja je kazala ne navadno notranjo razburjenost. Kmalu je potegnila iz omare drugo

obleko ter se začela oblačiti. Njene roke so se tresle in obleka je šumela med njenimi prsti kakor suho listje, ki ga je vzdignila jesenska sapa. Ko je bila oblečena, si je še v naglici popravila zmršene lase ter nato hitela k sinku, ki je še mirno spal v svoji postelji. Nagnila se je čezenj ter strmela vanj. Toda takoj ga je prijela rahlo za ročici ter ga nekoliko privzdignila. Svitoslavček je vzdihnil ter odprl oči. Vzela ga je nato v naročje, umila ga, a takoj mu tudi nataknila lepo izprehodno oblečico. In Svitoslavček se je ogledoval v velikem, lepem zrcalu in se radostil sam nad seboj. In pri tem je žlobudral kakor jezična papiga ter iztezal proti ogledalu svoje bele, zalite lakti. Metoda ga je semtertja stisnila k sebi, kakor bi se ga bala izgubiti, in govorila mu je polglasno:

»Ubogo moje dete! Ubogi Slavček! . . .«

Kmalu nato se je zadnjič ozrla po svoji sobi ter stopila na hodnik. Naglo je hitela po stopnicah navzdol. Pred hišo so navadno postajali izvoščki. Tudi zdaj jih je že nekoliko dremalo po voglih. Poklicala je najbližjega, stopila v voz ter zaklicala vozniku:

»Ven iz mesta proti ribnjakom, dokler ne ukažem, da ustavite!«

Konj je potegnil, voz je zaropotal po tlaku in šlo je v teku mimo visokih mestnih hiš v predmestje . . .

Metoda je sedela v kotu, naslonjena v zelene blazine, a zraven nje je sedel Svitoslavček. Dokler je voz drdral po mestnih ulicah, je bila Metoda še nekam raztresena, mestni šum, ki je zvenel na njena ušesa, jo je dramil iz premučnih misli. Toda, ko so izginili za njo živahni trgi, ko so zaostale mestne hiše in jo je objela tišina, ki ovija naravo na deželi, tedaj je bila hipoma zopet vtopljen sama vase. Mestni ribnjaki so bili že daleč za njo. Ob dolgi, prašni cesti so rasli v velikih presledkih košati topoli in listja je bilo raz nje odpadlo že nad polovico. Ostalo je bilo rumeno in posuto s črnimi pikami, da je vzbujalo le še tožnejše misli. Ko so izginili topoli, so se ob cesti širili na obeh straneh močvirnati travniki. Tam ob desnici, nekoliko od ceste se je kazalo redko jelševje, pomešano z ozkolistimi vrbami. Za njim se je vil v vijugasti črti umazan in plitev potoček. Nekoliko je bila ta okolica podobna oni, ki je v njej Metoda preživela mlada svoja leta. In za hipec so ji misli poletele zopet tja v davno minule čase. Toda predno se je mogla vdati sanjam, začutila je pred seboj oni grozni pogled, ki ga je bil vanjo vpri jutraj Robert. In ta pogled jo je preganjal odslej neprenehoma in čutila ga je, kako se je preril v njen mozeg, kako se je naselil v vsaki njeni žilici. Sleherni trenotek je zamižala, da

bi se otresla tega spomina, a Robertov bolešno zategli obraz z onimi plahimi očmi ni hotel izginiti, se ni dal zabrisati.

In voz je ropotal dalje in bil je že daleč od mesta.

Tedaj se je pa Metoda domislila, da ni otrok danes še ničesar jedel. Toda v bližini se je že belila pobeljena hiša in za njo so pod visokimi kostanji stale lesene mize. To je bila gostilna.

Metoda je velela ustaviti ter je izstopila. Plačala je izvoščku, odslovivši ga, da se lahko vrne v mesto.

Na pragu se je prikazala gostilničarka, okrogla in polnolična, z malimi svetlimi očmi ter pozdravila. Na vprašanje, bi se li dobila za nekoliko dni tukaj soba in postrežba, je vodila Metodo v prvo nadstropje ter ji tam pokazala čedno sobico s posteljo in drugo potrebno opravo ter z razgledom na planine, ki so se blestele v daljavi.

Metoda je naročila zajutrak ter takoj ostala v sobi. Zakaj se je ustavila ravno pri tej hiši, kaj je hotela tukaj, kaj ji je bilo ukreniti nadalje, sama ni vedela. Bržkone je hotela v tem miru pridobiti si časa, da bi laže razmislila, kaj ji je početi v prihodnje, kam se ji je obrniti. Počakati je morda tudi hotela, da se stvari zasučejo v katerokoli smer same ob sebi . . .

Prvi dan je ostala vedno v svoji sobi. Gostilničarka ji je prigovarjala, naj si ogleda okolico; hvalila ji je to in ono izprehajališče, toda Metoda ji je odgovarjala, da je še čas in da se danes ne počuti posebno dobro. Vso hrano si je dala prinesiti v sobo, toda komaj da se je česa doteknila. Gostilničarki je bila takoj všeč, a svojim gostom je še tisti dan zatrjevala, da je mlada gospa gotovo nesrečna, kajti da je videti objokana, kadarkoli se ona zglesi pri njej . . .

Drugi dan je bil istotako krasen jesenski dan. V gostilni se je zglasilo tudi nekaj ljudi iz mesta in Metoda je zopet ostala v svoji sobi.

Popoldne ji je gostilničarka prinesla najnovejši nemški list, ki je izhajal v mestu, rekoč, da bo vsaj kaj brala, ter je zopet odšla doli...

Svitoslav je spal svoje popoldansko spanje, a Metoda je vzela v roke list ter začela brati. Najnovejše novice so jo zanimale in ob njih je nekoliko pozabila svoje stanje. Toda hipoma se je stresla in list ji je padel iz roke. Iz prsi se ji je izvil pretresljiv vzklík.

Gostilničarka, ki je bila prav v tem hipu prišla gori in hotela še nekaj poizvedeti, jo je našla v omedlevici napol sedečo, napol ležečo na starinskem divanu. Ustrašila se je ter zavpila. In prišli so drugi ljudje v sobo ter jo pomagali dramiti. Svitoslav se je zbudil ter začel glasno jokati. Bal se je, da mu mamice ne odvedo.

Ko se je zavedela, je prosila, naj jo puste samo. In zaklenila se je v sobo ter se ni tisti dan niti pokazala, niti česa užila.

Drugi dan je bilo videti, da se je čez noč postarala. Njeno lice je izgubilo ono svežost in začrtale so se vanj prve raze. Njeno oko je izgubilo mnogo prejšnjega bleska in celo lasje so zadobili drugo, pepelasto bojo.

Gostilničarka pa je majala z glavo ter si že očitala, zakaj jo je vzela pod streho. Ko je tisti dan hotela brati list, ki ga je bila posodila Metodi, je videla, da je bila neka notica med dnevnimi vestmi izrezana. Takoj drugi dan si je naročila nov list ter prebrala notico, ki je ni bilo v prvem. In tam je našla, da se je v mestnem logu ustrelil predvčeranjim popoldne neki Alfred L., a da je vzrok samomoru neznan. In žena je sklepala po svoje, da mora biti tujka, ki je pri njej, nekaj v zvezi s tem dogodkom, ker bi je sicer taka novica ne bila zanimala toliko, da bi jo bila izrezala. In koder je hodila, je majala z glavo ter se skrivaj ozirala gori proti oknu, za katerim je žila Metoda.

A skozi to okno je bilo vprav čuti, da veje drugačen vzduh, vzduh, nasičen z vonjem po bližajoči se smrti, vzduh, ki tlači telo in mori dušo, da se oboje zvija v njem, zaman hoteč se ga iznebiti . . .

Metoda, Metoda, kaj bode s teboj? —

IX.

Robert se je vračal v mesto v čudnem dušnem položaju. Bilo je videti, kakor bi se ne zavedal, kaj je učinil. Bil je miren kakor malokdaj v svojem življenju in celo neka skrita zadovoljnost je tičala v tem nedoumnem miru. Odkod je izvirala ta zadovoljnost? Morda mu je nekaj dejalo, da je bilo moško edino le to, kar je storil, morda je čutil nad tem moškim dejanjem veselje, veselje, da se je iztrgal ž njim iz svoje mehkužnosti in otročje neodločnosti ter nesamostalnosti. Ali je morda celo upal, da bode odzdaj vse njegovo nadaljnje življenje odločno moško in samostojno. Da, celo na svojo ženo je mislil v tem hipu vse drugače nego malo prej in tudi ž njo bode treba govoriti drugačno besedo, nego je bila med njima navadna dozdej. Da, celo na to ni mislil, da bi bilo morda mogoče, da bi kdo sumil njega za morilca Alfredovega. Njegova vest je bila mirna in čutil je, da je izvršil nekaj potrebnega, a da se bode vse to pripisovalo samomoru. Saj itak nihče ni vedel, da je on kdaj občeval ž njim! . .

Stopal je dalje v mesto. Polagoma je legala neka utrujenost v njegove ude. Noge so mu postajale težke in roke so ga tiščale v v ramah. Grlo pa mu je bilo suho in zahrepenelo mu je po požirku pijače. Toda do gostilnic, ki je v nje navadno zahajal, je bilo še daleč, a v neznane ni hotel stopiti.

Pospešil je korake. Nekako v sredini mesta pa mu je hipoma stal nasproti znanec, ki sta sinoči skupaj igrala. In povabil ga je s seboj, češ, napravimo zopet partijo, da se vrne to, kar je včeraj zapravil.

»Žejen sem, pojdiva najprej kam, da se okrepčam. Potem sem ti na razpolago,« je odgovoril Robert.

»Dobro, pa pojdiva!« je dejal znanec.

In šla sta dalje ter zavila v pivovarno, ki je bil v njej znan Robertov znanec, a sam še ni bil tam.

Sedla sta.

Prihitela je brhka natararica z zapeljivim smehljajem okoli usten ter vprašala, česa želita. In Robert, ki se sicer ni briga za ženski spol, ji je pogledal v velike, vlažne oči. Bilo je na njenem obrazu nekaj naivnega, nekaj, kar ni kazalo o moralni pokvarjenosti. Človek, ki jo je prvič videl, bi bil prepričan o njeni nedolžnosti in solidnosti.

Donesla jima je naročeno pijačo. Takoj nato pa je sedla k bližnji mizi ter vzela v roke ročno delo. Njene oči so bile vedno vprte v Roberta. In tudi on je večkrat pogledal tja, sprva sicer nekako boječe in sramežljivo, a kmalu na to naravnost in smelo. Videti je bilo, da mu je začela ugajati ta vitka plavolaska. Kmalu ni mislil na drugega nego nanjo. Da bi bila večkrat bliže njega, klical je vrček za vrčkom. In z vsakim novim požirkom mu je kri nagleje krožila po žilah. Postal je zgovoren, skoro razposajen, da ga je znanec začudeno opazoval.

V lokalu ni bilo drugega gosta. Bilo je menda še prezgodaj, ali pa je bil vedno slabo obiskan. In pijača je učinkovala na Roberta, da sam sebe ni poznal. Poklical je zalo točajko k sebi, ter ji ponudil stol na svoji strani. In naročil je pijače tudi zanj. Ona se je poredno smejala ter sedla prav tik njega, da so se njena kolena dotikala njegovih. Pogrelo ga je, da je povetil oči ter bil nekoliko časa zmeden, da ni vedel prave besede.

»Ali ne greva, kamor sva se namenila?« je vprašal znanec.

»Ne še, potrpi!«

In Robert je pil dalje in vedno drznejše gledal v oči svoji sosedu. In celo roka njegova se je bila iztegnila ter se rahlo ovila njenega pasu.

Znanec je izprevidel, da ne bode mogel Roberta še dolgo spraviti od tod. Zato se je priporočil ter odšel. Robert pa ga ni zadrževal. Še celo nekoliko prosteje je dihal, ko je ostal sam . . .

Pozno je že bilo. Nekoliko gostov se je bilo nabralo v sobi ter sedelo molče pri svojih mizah. A drug za drugim so se izgubljali, kolikor jih je prihajalo pozneje. Nazadnje je sedel še sam Robert na svojem prostoru. Njegova glava je bila težka, njegov jezik se je zapletal. A bil je dobre volje in pil je dalje in zraven njega je pila natakara. Iz za vrat se je včasih prikazal gostilničar ter zopet izginil za vrati. Ko je Robert plačeval, pogledala mu je natakara v listnico.

Tam je bilo zvitihi nekoliko desetakov in stlačenih v zadnji razpredelnici. Oko natakare se je zasvetilo in zaiskrilo in zadovoljnosti izraz na njenem obrazu se je podvojil.

Luči v sobi so začele pojemat, bližala se je polnočna ura. In točajka je oblekla svoj površni jopič, ognila si glavo s svileni dolgo ruto ter hotela oditi.

»Jaz . . . jaz . . . te . . . te . . . prosim!« je zeval Robert ter se oprijel njene roke.

Glava krčmarjeva se je zopet prikazala iz za vrat, njegovo oko se je zaiskrilo in na ustnih se je prikazal škodoželjen nasmeh.

Robert in njegova spremljevalka pa sta izginila na slabo razsvetljeni ulici . . .

* * *

Bilo je že proti jutru, ko je Robert odprl svoje oči. Ni se mogel takoj zavedeti, kje da je. V sobi je bila tema. Njegova roka se je iztegnila na desno ter začutila nekaj gorkega. Tedaj se je pa hipoma spomnil, da spi v tuji sobi. In hkratu je stopil pred njega sinočnji večer, a za njim se mu je z golo realnostjo vsilil včerajšnji popoldan. Kakor bi bil trenil, je vzrastel pred njim Alfred. Roko je tiščal na prsih, in izpod njegovih prstov je curljala temna kri ter močila samokres, ki se je valjal pod njegovimi nogami. In Robert je zavpil ter prestrašen planil kvišku. Zakrilil je z rokami po zraku, a takoj se je prijel za sence, ki mu je za njimi razbijalo in kipelo, da mu je hotelo raznesti glavo . . .

V tem hipu je nekdo potegnil z vžgalico po steni in luč je nastala. Robert je skočil s postelje s povešeno glavo ter se začel oblačiti. V nekoliko hipih je bil opravljen. Niti besedice ni izgovoril.

Izpod odeje na sosednji postelji ga je lokavo gledalo dvoje nedolžnih oči . . .

Robertu se je zastudil ves svet. Pljunil je na tla ter naglo stopal proti izhodu. In hitel je navzdol po stopnicah, kakor bi mu gorelo za petami. A slišal je, kako so se nekje zgoraj odpirala vrata, kako se je nekdo zlobno in ostudno zasmel . . .

Ko je stopil na plano, se je oddahnil. Na nebu so svetile le še nekatere zvezde, a na vzhodu je bilo nebo svetlečše. Topel veter je vel črez mesto in lahke meglice so se dvigale na horizontu . . .

* * *

Robert je prežil ves dan v svojem stanovanju. Kako pusto, kako žalostno se mu je danes videlo vse, kar ga je razveseljevalo še pred nekoliko urami. Vse mrtvo, vse razdejano kakor polje, ki ga je obsula toča iz črnega oblaka. In celo posli so danes stopali natiho, nenavadno oprezno, kakor bi ležal v hiši bolnik, ki so mu štete ure. Ko pa je vstal Robert, da bi se izprehodil po sobi, je njegova stopinja odmevala votlo in bučno, da se je sam ustrašil tega glasu ter zopet sedel v naslanjač. In zopet je podprl glavo v roke in strmел predse, pričakujoč, da bi ga kaj nepričakovanega rešilo iz takega stanja. A vse tiho, vse zapuščeno . . .

Mislil je na prošlo noč ter pri tej misli povetil glavo, kakor bi ga kdo od blizu opazoval in bi ta vedel, kam je bil zagazil sinoči. Kako naj bi se opravičil pred njim? In izginila je hipoma vsa njegova odločnost, ki ga je delala mirnega in možatega. Nič več ni bil prepričan, da je storil dobro delo, ko je umoril svojega nekdanjega prijatelja, ki se nikakor ni nadejal takega napada. Kakor bi bilo zraslo pred njim, je stalo pred duševnimi njegovimi očmi ono zatišje s klopico v mestnem logu in Alfredov obraz se je prikazal pred njim. In videl ga je, kako se je nenadno sesedel, kako je lezel navzdol s preplašenim pogledom in tiho . . . tiho . . . kakor samotni list pred jesenjo, ko je še vse drugo listje zeleno in svetleče, ko se nad njim še smeje jasno in toplo solnce in razpenja modro poletno nebo. Ona mala, komaj vidna odprtina, ki jo je povzročila drobna krogla, se je razširila, je zazevala in v njej se je prikazala črna, sedena kri. In obraz se je bolestno nategnil, glava se je zadnjič sklonila na ramo ter obvisela . . .

Robert se je stresel. Obrnil se je hlastno in zganil z ramo. Začutil je, kakor bi se ga bil nekdo dotaknil, kakor bi bil nekdo dahnil

v njegov tilnik. Toda nikogar ni bilo, sedel je sam v sobi, v tej pusti, dolgočasni sobi.

V glavo mu je šnila misel: Kaj pa, ako bi ga bil kdo videl, ako bi kdo sumil, da se vendar ni Alfred ustrelil sam? Kaj pa potem?

Zazeblo ga je in planil je kvišku. Pred vrati je nekaj zaškripalo in na stopnicah so se zaslišale stopinje. Ali morda gredo že ponj? Ali ne rožlja meč po stopnjicah? Mrzel pot mu je stopil na čelo in srce mu je bilo burno, da ga je slišal. Toda ne, zunaj ni nikogar, prepil je morda zaropotal z železjem ob oknu. Vse tiho . . .

Toda glej, v sosednji sobi stojita ob oknu Alfred in Metoda. Tiščita se skupaj in njegova kri kaplja navzdol ter moči njen predpasnik. In njeno oko zre obupno nanj, a njene roke ga prizemajo k sebi z vso silo, z vso strastjo.

In prikazen za prikaznijo se rojeva pred njegovo razburjeno dušo in njegovo srce trepeče ter se boji . . .

Nastal je večer. Temne sence se vlačijo po sobni opravi, domišljija se poveča, strah se podvoji. Ne, tako ne more strpeti. Naglo se obleče ter izgine iz hiše . . .

Po mestu so že prižigali luči, iz gostilnic je dišalo po jedilih, ki so se pripravljala za večerjo, v malih zakotnih krčmah se je shajala redna družba, katere člani so imeli pred seboj obligatne četrtinke, ko je stopal Robert po neki stranski ulici. Čutil je potrebo, da bi se raztresel, da bi vsaj nekoliko pozabil svojih nadlog. In kakor nalašč se je v tej ulici srečal z igralcem, ki sta igrala skupaj pred dvema dnevoma.

»Ali ne napravimo danes kratke partije?«

Robert je postal ter pomislil. In že samo pri tem kratkem razmišljanju mu je nekoliko odleglo. Kamen se mu je odvalil od srca in prijel je tovariša pod pazduho ter dejal:

»Zakaj pa ne! Pa pojdiva! . . .«

In igrali so. Roberta je strast prevzela tako, da ni mislil na nič. Igral je z veliko vnemo ter pozabil dogodkov, ki so se bili vprav dovršili. Pozabil je svoje žene, pozabil svojega otroka, pozabil vsega. V presledkih igre pa je pil, in pijača ga je omamila, da se mu je vse vrtelo pred očmi. In izgubljal je vsoto za vsoto, a pri tem je bil razposajen in polaščalo se ga je neko nenaravno veselje.

Pozno po noči se je odpravil proti domu. Slučajno je zopet šel po ulici mimo pivovarne, ki je v njej bil sinoči. Ozrl se je in videl,

da je še odprto. In zopet je vstopil. Nasproti se mu je prismehljala natakariča z nedolžnimi očmi ter ga z dvema prstoma prijela za podbradek.

»Kaj pa ti tako pozno, mucek? A?«

In Robert se je bedasto nasmejal ter ji stisnil roko . . .

Ko se je zjutraj prebudil, je bilo solnce že visoko in one nedolžne oči so ga že zopet gledale izpod odeje začudeno in naivno, kakor oči nedorasle institutke.

A danes ni Robert več pljunil. Zatisnil je oči ter spal dalje. In dobil je v to sobo tudi obed in tudi večerjal je v njej . . .

In odzdaj je bil dan enak dnevu. Robert ni mislil na nobenega in na nič, njegova vest se je popolnoma uspavala in noč je postajala temnejša, brezzvezdna in grozna.

* * *

Dober teden pozneje se je ustavil pred Robertovo hišo voz. Iz njega je stopila rejena ženska in v naročju je nosila dete. Vprašala je po Robertu Z. Ta je bil slučajno doma in ženska je vstopila pri njem.

»Jaz sem gostilničarka iz okolice. Pred nekaj dnevi je prišla k meni gospa s tem otrokom. A sinoči se je odpeljala dalje ter mi izročila to dete, da ga nesem vam. Naročila mi je, da ga skrbno vzgajajte ter ne vprašujate po njej. Plačala je vse. Storila sem svojo dolžnost, tukaj je otrok!«

Položila je Svitoslava na divan ter odšla.

Robert si ni upal vpraševati, da bi izvedel kaj več. Vzel je otroka v naročje ter ga poljubaval. In držal ga je dolgo, dolgo in iz njegovih oči so kapale debele solze na sinka, ki je gledal začudeno to vedenje očetovo.

A ko je videl, da plaka oče vedno silneje, začel je plakati tudi on.

In odmevalo je po praznih sobah glasno in pretresljivo, a pozneje tiše in tiše . . . in Svitoslav je zaspal.

Oče ga je držal v naročju, a srce mu je bilo težko, težko . . .

— Konec drugega dela. —

(Konec prihodnjič.)

Pesmi s Prekmurja.

Prekmurje.

Prekmurje, Prekmurje, ti polje ravnó,
 kdaj se razjásni ti mračno nebo?
 Kdaj pač priplove nad tvojo raván
 bratom slovenskim svobode že dan?
 Ko tak prijazno mi tod zeleniš,
 kakor prekópan ti grob se mi zdiš...
 Ali mrličje svoje poznaš?
 Ali prostora za vse imaš?

Na grobju.¹⁾

Tiho selo . . . In kraj njega
 božja je odprta njiva,
 koder mnogi od trpljenja
 sladko v grobu odpočiva.

Marmornih ni spomenikov,
 hrizantém tu ni otožnih,
 žalujočih vrb, cipres ne
 in ne genijev pobožnih.

Blažen mir in nema žalost
 po gomilah se sprehaja;
 redko grobe osamele
 gorka solza tu napaja.

Toda kaj, ko tiha žalost
 seli se tam z božje njive,
 seli se na ravno polje
 in v vasice ljubeznive? —

Blažen mir in nema žalost
 plava preko njive božje,
 a na polje to priplava
 skoro bridko domotožje . . .

Domotožje, bridka tožba:
 po nekdanjih lepih časih,
 po pozábljeni besedi,
 po slovenskih sladkih glasih . . .

V cerkvi.

Samotno svetišče, božji hram . . .
 K molitvi zvon že pozvanja,
 nebeški Bogorodici tam
 pobožno ljudstvo se klanja . . .

¹⁾ Na Prekmurskem ima skoro vsaka vas svoje grobje, ki je navadno prav siromašno.

Molitve k oltarju plavajo
in vzdihljaji ž njimi kipeči . . .
Madono rajsko pozdravljajo
pogledi, solzé roseči. — —

Devojka tam moli cvetočih let . . .
Sam Bog vé, česa ga prosi:
»Ohrani, o Bog, mi predragega,
obrani ga smrtni kosi!

»Ohrani mi ga in zdravje mu daj.
pa daj mu sreče obilo!
Na usta mu vrni sladki smehljáj,
a v srce ljubezni silo! —«

In mladci na strani . . . Sam Bog le vé,
li prošnje te naj jim usliši? . .
Imeti želi vsak najlepše deklè,
ž njo dote obilo k hiši . . .

In starec in dete in žena in mož
ponižno vse Bogu se klanja . . .
Dobrotni Oče, uslišal ne boš
te prošnje in vzdihovanja? —

Usliši le eno jim prošnjo in daj,
vsaj eno daj narodu právo:
Domačih glasóv temu narodu daj,
in v njih bo prepeval ti slavo!

A kadar pozabi teh dragih glasov,
več tebe ne bo se spomínjal . . .
Ko v glasih domačih te hvalil ne bo,
v jeziku bo tujem — preklinjal . . .

Nataša.

Jubilejna slavnost v Šipki.

Opisal prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

»Pri Šipki solza radosti se lije
in s srcem danes bratsko srce bije.
Zaman se ne solzimo mi tá krat!
V teh solzah se leskeče bratska sloga,
v njih mi prejeli smo nov krst od Boga:
Edinstvo večno sklepa z bratom brat!«

Bolg. pesnik *Velichkov*.

ako velike in znamenite slavnosti še slovanstvo ni praznovalo, kakršna se je vršila letos od 26.—30. septemb. v Šipki na Balkanu. To je bil velik dan slovanskega pobratimstva, bil je slaven pojav bratovske ljubezni ter javen izraz hvaležnosti osvobojenih Bolgarov do osvoboditeljev Rusov. Lepše se hvaležnost ne more izraziti, sijajneje se bratovska ljubezen ne more pokazati, veličastneje se slovansko bratstvo ne da pojaviti. »Haec est dies, quam fecit Dominus«, res, to je bil dan Gospodov!

Govorilo se je po raznih glasilih slovanskih protivnikov, da so Bolgari Rusom nehvaležni. Izkušali so razni sovražniki slovanstva, zasejati seme razdora med oba slovanska najbližja brata.

Znana je sicer nesloga med slovanskimi plemeni; a ta ni prirojena, ampak večinoma s slabim namenom vzgojena v nas od naših sovražnikov. Saj je tudi v Bolgariji bila doba, ko so razni diplomati — »vzgojitelji« hoteli narod Rusiji odtujiti. A ni se jim posrečilo: oni so sicer dobili na svojo stran razne »izvržke« ali izdajice, četudi so tisti »izvržki« nekaj časa po vrhu plavali, a narod sam je ostal vedno Rusiji prijazen. In narodova volja je prisilila one malovredne sinove, da so se udali njegovi volji, ali pa so za večno izginili. Dandanes pa veje v Bolgariji eden duh — duh slovanskega bratstva.

»Novoje Vremja« piše v navdušenem uvodnem članku pod naslovom »Свое Славянское« med drugim to-le: »Ruske deputacije so se vrnile iz Bolgarije. Solnčen žarek je presekala gosti somračni politični nebosvod. Vesela, oživljajoča svetloba je zableščala na balkanskem polotoku. Mlada sorodna nam država, javljajoča se kot edini pravičnik, zarad katerega se nebo pomiri z grešno zemljo . . . In tako se mlada Bolgarija gromoglasno, praznično, pred obličjem celega sveta zahvaljuje Rusiji za svojo osvoboditev. Bolgari so po-

kazali s svojimi narodnimi manifestacijami pred osvoboditelji nekaj izvirnega svoje-slavjanskega».

V podobnem zmislu pišeta »St. Peterburgskija in Moskovskija Vedomosti«.

Stopi sedaj z mano, slovenski čitatelj, da ti pokažem veličastne zgradbe v Šipki!

*

Cerkev v Šipki je sezidana v stilu staroruskih cerkev iz XVII. veka. V sredini vse stavbe se vzdigujejo ena velika in štiri male kupole, ki so pokrite z železom in pozlačene z rdečim zlatom. (Samo pozlačenje velja 15.000 rubljev). Križi so napravljeni v Moskvi. Ti so tudi železni, pokriti z bakrom in v ognju pozlačeni. Veljajo nad 6.000 rubljev. Vseh križev, ki se vzdigajo nad kupolami, stolpom in streho, je deset; najglavnejši meri blizu 5 metrov; drugi so po 4 in 3 metre visoki. Obrnjena je cerkev — kakor vse pravoslavne — proti vzhodu; a na večerni strani se vzdiguje zvonik, ki je 52½ metra visok. Sama cerkev z veliko kupolo ima 46 metrov visokosti.

Zvonovi so bili uliti v Moskvi. Vseh je dvanajst: največji zvon tehta 11.370 kilogramov, a sledeči so po 4880, 1984, 1040 kilogramov i. t. d. Uliti so po carjevem dovoljenju iz starih patronskih ovitkov (Patronhülsen), ki so tehtali 40.000 kilogramov. Do Burgasa so prišli zvonovi po Črnem morju, od tod po železnici do postaje Stara Zagora, a od tod je do Šipke še 45 kilometrov. Prevoz je stal velikanskega truda. Morali so popraviti in podpreti 40 večjih in manjših mostov. Pomagali so vojaki in kmetje iz cele okolice. Po potu, koder so vozili zvonove, so duhovniki prihajali molit ter so pridigovali hvaležnost Rusiji ter na ta način izpodbujali ljudstvo, da je pomagalo pri vožnji. Kako težko je bil naložen voz, da se soditi po tem, da je ostala 9—18 cm globoka brazda po cesti, koder je šel voz, in da je bilo zapreženih 10 parov močnih bivolov. (Vsak bivol vleče za 2 vola.) A šlo je tako počasi, da so vozili zvonove od postaje do Šipke (45 kilometrov) cel teden. Dne 1. septembra lanskega leta so jih spravili v zvonik.

Na največjem zvonu so reliefne podobe sv. Aleksandra, sv. Nikolaja, svete Aleksandre in svete Marije Magdalene. Na drugem zvonu je podoba carja Nikolaja Aleksandroviča ter rajnih carjev Aleksandra II. in Aleksandra III. Velikemu zvonu pravijo »Rusija«, drugemu »Bolgarija«, ostalih deset imenujejo po vrsti z imeni raznih slovanskih plemen. Kolikor je vseh — toliko je zvonov. Mala »Slovenija« se tudi lepo sliši ... Vsi so

v najlepši harmoniji. Samo »Hrvatska« in »Srbija« menda — za zdaj molčita, da ne motita splošne harmonije . . .

V cerkev vodi troje vrat. Ko vstopiš skozi velika vrata, imaš pred seboj glavni žrtvenik, poln cerkvenih dragocenosti in ves bleščeč se v zlatu in srebru.¹⁾ Na desno in levo sta postranska žrtvenika isto tako v dragoceni cerkveni opravi. Glavna kupola se vzdiguje na štirih stebrih, po $1\frac{1}{2}$ metra širokih in debelih. Nad glavnim vhomom na večerni strani je kor za cerkvene pevce. Tlak po cerkvi je iz sivega granita. Večina arhitekturnih okraskov je iz peščenika.

Pod cerkvijo je $2\frac{1}{2}$ metra globok prostor, ki bode služil za postavljanje mrtvaških kovčegov umrlih menihov istega samostana. Po cerkvenih stenah vise razne svete podobe, darovane od raznih višjih oseb iz velike Rusije. Vsa cerkvena oprava, evangeliji, svetiljke, kelihi i. t. d. so umetniško delo, vredno 11.000 rubljev.

Razen ornamentov in slik se nahajajo po stenah marmornate plošče (table) z imeni ruskih častnikov, padlih v bojih pri Šipki 1877. in 1878. leta. Ruski generalni štab je bil že leta 1880. sestavil spisek vseh častnikov in vojakov. A odbor, ki je vodil cerkveno zidanje, je rešil, da se napišejo na plošče samo imena generalov in častnikov, padlih v vojni na Balkanskem polotoku, a vojaki se samo označijo s številkami, koliko jih je padlo v vsaki bitki. Te marmornate plošče so izdelane v Moskvi, a nadpisi so izdelani v topografskem oddelku ruskega generalnega štaba. Vseh plošč po cerkvenih stenah je 34, in to 18 znotraj in 16 zunaj. Na 26 ploščah so napisana imena samo ruskih vojakov, a na ostalih imena ruskih in bolgarskih, kateri so se udeležili bojev kot dobrovoljci.

Obča vrednost cerkve z ornamentami vred je nekaj na četrto milijona rubljev.

Na jugovzhodni strani od cerkve, 105 metrov oddaljeno, stoji semenišče, v katerem je prostora za 80 bogoslovcev. V zgornjem nadstropju je veliki salon, poleg njega ruski šipčenski muzej in knjižnica. Drugo je za spalne sobe, refektorij in sobe za profesorje. To poslopje stane 75.000 rubljev. Na iztočni strani, 17 metrov od semenišča, je bolnica z 12 posteljami in stanovanje za zdravnika. Na večerni strani je hiša za duhovnike (menihe). Razen tega so še posebna mala poslopja: kopališče, pralnica, hlevi i. t. d.

¹⁾ Tako imenovani »ikonostas« pred žrtvenikom je iz lipovega lesa in na njem je naslikanih 83 svetih podob (svetnikov in svetnic) od mojstrov — menihov na Sv. gori Atonski.

V vseh teh poslopjih je napeljan vodovod iz bistrega gorskega izvora, ki je kilometer oddaljen. Vodovod stane 14.000 rubljev. Poleg semenišča je velik vrt, na katerem je posajenih okolo 3000 mladih dreves, sadnih in senčastih. Skrbljeno je torej za vse boljše nego v marsikaterem drugem semenišču ali samostanu.

Ta velikanski cerkveno-prosvetni spomenik bode stal vedno tukaj na zgodovinskih, z bratovsko krvjo napojenih tleh kot priča rusko-bolgarske vzajemnosti, a ubrano zvonjenje z visokih lin bode še poznim rodovom na Balkanu klicalo v spomin slavno zmago slovanskih junakov nad turškim barbarstvom.

Pred tem krasnim spomenikom so se bili torej zbrali dne 15. septembra (po st. št.) namestnik ruskega carja, mnogo ruskih generalov in višjih dostojanstvenikov ter tudi bolgarski knez s svojimi ministri, generali in 40.000 vojaki. Cerkve je posvetil bolgarski metropolit iz Stare Zagore z asistenco ruskih duhovnikov. Celo noč proti prazniku sv. Križa so trajala cerkvena opravila v novi cerkvi. A drugi dan se je zbralo v cerkvi in okolo nje na desetine tisoč ljudstva od blizu in daleč. Vojaški topovi so pokali od vsakega artilerijskega oddelka po 101krat, da se je mogočno razlegalo po strmih šipčenskih vrhovih in po globoki soteski. Med tem se je glasilo glasno zvonjenje dvanajstih zvonov, ki so tako lepo ubrani, da lepše harmonije ni slišati v nobeni cerkvi na celem balkanskem polotoku. Ko slišimo to zvonjenje, nam pač nehote vznikne v srcu goreča želja: o, da bi vladala takšna sloga — takšna harmonija med vsemi dvanajstimi slovanskimi plemeni!

Po končanih cerkvenih opravilih se je vršil v glavnem salonu semenišča slavnostni banket. Navdušenosti vseh navzočnih ni moči opisati. Bratsko iskrena čustva so družila Ruse in Bolgare, kateri so trkali s kozarci in pili zdravice za napredek in moč obeh narodov ter za slavno bodočnost slovanstva. Prvo zdravico je napil bolgarski knez, kateri je rekel v občin črtah sledeče: »Danes je velik dan. Mi praznujemo petindvajsetletnico osvobojenja pred samimi skalami Balkana, katere so poškrapljene z rusko krvjo. Ta božja hiša bode stala na večne čase kot zalog bratstva med osvoboditelji in osvobodenci!« — Na to napitnico, izgovorjeno z veliko navdušenostjo, je odgovoril namestnik ruskega carja izredno veselega in žarnega lica, iz katerega sta odsevali sreča in vzvišenost tega trenutka, blizu tako-le: »V imenu carjevem se zahvaljujem za lepe spomine ter želim, da bi se Bolgarija razvijala in cvetla v krepkem edinstvu z Rusijo!« Te besede je izgo-

voril veliki knez s tako navdušenostjo, da se mu je glas iz salona čul po vsem dvorišču, kjer je bilo zbranega na tisoče občinstva, ki je burno klicalo: »Da živéje ruski car! Da živéje Rusija!«

Za njim je govoril dr. Danev, bolgarski minister-predsednik, ki je rekel, da se more Bolgarija razvijati samo, ako se opira na veliko in močno Rusijo. Poslednji pa je pregovoril grof Ignatjev, ki je opisal zgodovino sezidanja cerkve, ki se je danes posvetila. Napil je zdravico z besedami: »Naj cvete Bolgarija pod zakriljem Rusije!« Nato je bolgarsko pevsko društvo zapelo dve pesmi: rusko himno »Bože, carja hrani« ter bolgarsko »Šumi, Marica!« Navdušenost med banketom je bila ves čas tolika, da je to odmevalo daleč okrog — celo do šipčenskih vrhov, koder je bilo vse ljudstva glava do glave, došlega iz bližnjih in daljnih krajev, Bolgarov in tujcev. Ta brezbrojna množica je spremljala kakor »kor« v stari drami vsako napitnico z gromoglasnimi klici: »da živéje! hurá! slava!«, tako da je odmevalo od ene do druge v nebo strmečih šipčenskih skal. Da, té skale, ki so bile porošene z bratsko krvjo, so bile priče zgodovinskega dejstva, ko je zmagal križ nad polumesečem; a sedaj so dale gradivo za hišo božjo, ravnokar posvečeno v spomin iste slavne zmage. Danes kliče na tem svetem mestu zbrano ljudstvo: »Hosana! Blagoslovljen brat, ki si prišel v imenu Gospodovem osvobodit kristjane, brate Slovane izpod jarma nejevernikov — barbarov!

Bolgarsko pevsko društvo je zapelo pred velikim knezom, pred ruskimi generali in drugimi odličnimi gosti nekoliko izbranih ruskih in bolgarskih pesmi, katere so vsem jako ugajale. Pevovodja je dobil najvišjo pohvalo.

Omenil sem že, da pri teh slavnostih, ki so veljale v prvi vrsti živim junakom iz rusko-turške vojske, niso pozabili tudi mrtvih, padlih v Šipki in drugod za »krst častni i slobodu zlatnu«. Zanje se je pel »Requiem« na najvišjem vrhu šipčenskega klanca — pri Sv. Nikolaju. Zvečer pred opisano cerkveno slavnostjo se je zbralo na tem vrhu in daleč doli pod vrhom vse črno ljudi. Na samem vrhu stoji krasen spomenik, postavljen tam padlim vojakom. Pred njim so postavili nalašč za to slavnost lepo kolibo iz zelenih vej, okičeno s cveticami. Blizu je bil tudi vojaški tabor pijonirjev. Gosti so prišli na ta strmi vrh vsi na konjih. S strmenjem in tožnimi spomini so si ogledávali s te višočine okolne vrhe in globoke so-teske, v katerih je padlo toliko žrtev ob času rusko-turške vojne. Danes je nebo bistro kot ribje oko, solnce sije toplo nad »utico

zeleno«, v kateri moli duhovenstvo za pokoj dušam padlih junakov in pevsko društvo poje milotožno: »Vječnaja pamjat!« Vsi navzočni na vrhu Sv. Nikolaja in po okolnih strmih pečinah padajo na kolena, nekateri poljubujejo zemljo ter s solzami v očeh ponavljajo: »Vječnaja pamjat!« To je vzvišen trenotek, katerega si more resnično predstaviti samo tisti, ki je bil navzočen. Taki trenotki so redki v zgodovini narodov. A narod, ki moli s hvaležnim srcem za junake, ki so padli za njegovo svobodo, je — da ne rečem drugega — vreden svobode.

Govorov na vrhu Sv. Nikolaja pri tem »Requiemu« ni bilo. Niti jih je bilo treba; saj tukaj se lahko reče naravnost, kakor je pisano: »si hi tacuerint, lapides clamabunt«. Oni so molčali, a skalovje je govorilo — in res, pripovedovalo je več, nego bi bilo moglo priti v tem vzvišenem trenutku iz globoko ganjene duše...

Pojdimo sedaj še v vojaški tabor pri Šejnovu, kjer se je bila ob času rusko-turške vojne velika, a za balkansko slovanstvo slavna bitka. Šejnovski gozd je danes predelan v velik park z jezerom, terasami, nasadi itd. Tukaj je glavni prostor pripravljen za vojaške praznike, tukaj je postavljen lep paviljon za bolgarskega kneza, drug paviljon za bankete ter več manjših za generale ruske in bolgarske.

Okoli gozda je bil postavljen vojaški kordon, tako da so mogli vanj samo častniki in povabljeni gostje. Glavni paviljon je okrašen od znotraj in od zunaj z bolgarskimi in ruskimi trobojnicami. Po stenah vise slike: carja osvoboditelja, carice ter Aleksandra III., Nikolaja II., Nikolaja Nikolajeviča, ki je bil glavni poveljnik balkanske armade v vojni za osvobojenje, kakor tudi njegovega sina, sedanjega carjevega namestnika pri teh slavnostih; razen teh še slike bolgarskega kneza in rajne kneginje ter prestolonaslednika Borisa. Ta salon je pripravljen za slavnostne bankete.

Drugi in tretji dan so se vršili v okolici Šipke in na sami Šipki veliki manevri, v katerih so se posnemale vojne operacije ruske in turške vojske 1877. leta.

V Šejnovu je bila poslednji dan, 1. oktobra, velika vojaška parada, kateri je poveljeval sam knez; on je prvi defilirал pred namestnikom carjevim; potem so sledili kadeti, slušatelji rezervne častniške šole, veterani, pehota, konjica in nazadnje topničarji. Po paradi je govoril knez veteranom o pomenu te jubilejne slavnosti ter končal z besedami: »Vi ne boste nikdar pozabljeni!« Parado je gledalo na tisoče občinstva, ki je vsak dan prihajalo od raznih krajev. Občinstvo je pozdravljalo vojake z živahnimi klici: »da živéjat!«

Veliki knez je visoko pohvalil izurjenost in dobro vedenje vojakov vseh oddelkov.

Opoldne je bil banket, katerega so se udeležili poleg spremstva obeh knezov tudi vsi poveljniki posameznih vojaških oddelkov. Med banketom je imel bolgarki knez sledeči navdušeni govor: »Bolgarska armada je nastala po volji velikega carja - osvoboditelja. Po njegovi volji so ji bili izbrani in poslani instruktorji — častniki in vojaki — iz Rusije; oni so položili osnovo za njeno prihodnje razvitje in so vzbudili tiste vojaške čednosti, katere delajo armado močno, da more varovati našo domovino. Seme, katero so oni posejali, se je razvilo in obrodilo dober sad, za kar bo ta bolgarski narod in njegova armada večno hvaležna Rusiji. Kot vrhovni načelnik te armade jaz izjavljam pred namestnikom ruskega carja, da se bo moja armada v bodočnosti vedno ravnala po onih zdravih načelih vojaških kreposti, katere delajo ruskega vojaka velikega in slavnega. Tako bomo vredni onih dragocenih žrtev, katere je položil velikodušni bratski narod za svobodo Bolgarije, iz katere svobode je nastala bolgarska armada. — Pred petindvajsetimi leti se je po volji carja - osvoboditelja v Kišinevu položila osnova bolgarskemu vojaštvu, ko se je napravila posebna »družina« (bataljon) bolgarskih dobrovoljcev. Po prehodu preko Dunava se je naredil poseben oddelek generala Gurka, kateri je sprejel tudi bolgarske dobrovoljce (opolčence). Ta del je prekoračil s čudno hitrostjo, drznostjo in hrabrostjo Balkan ter došel do doline Tundže in Marice; a tukaj se je srečal z mnogobrojnimi in hrabrimi protivnikom ter se je moral po slavnih bitkah pri Stari Zagori in Džuranlijah umakniti nazaj v Balkan, da zavzame in brani prehode. Enemu šibkemu oddelku ruske vojske in družinam bolgarskih opolčencev je bilo zapovedano, braniti najvažnejši prehod — šipčenski. Proti temu oddelku se je obrnila cela armada Sulejmana-paše. Za ta oddelek so nastopili tedaj dnevi najtežjih izkušenj. Tridnevni boj 21., 22. in 23. avgusta ostane brez primeren v zgodovini neopisne hrabrosti in požrtvovalnosti ruskega junaka - vojnika in njegovega mladega učenca — bolgarskega dobrovoljca. Ti slavni dnevi junaške brambe kakor tudi dnevi okoli Božiča istega leta, kateri so venec šipčenske epopeje, so dragoceni za bolgarski narod, a posebno za njegovo armado. V teh slavnih dneh je videl bolgarski opolčenec čudeže hrabrosti in požrtvovalnosti. Tukaj je ta videl velike vojaške kreposti; tukaj se je naučil, kako se mora braniti domovina in kako se umira za njo! Po preteku 25 let od teh slavnih in za nas dragocenih dogodkov smatrata bolgarski narod in njegova armada

za svojo sveto dolžnost, tukaj na samem mestu teh dogodkov pokloniti se pred svetim spominom padlih junakov ter pokazati svoje globoko spoštovanje in hvaležnost do vseh še živih junakov, braniteljev Šipke».

V odgovor na to je rekel veliki knez: »Car je dal nov dokaz svojih blagih čuvstev, ko je zapovedal, da pridejo k jubilejni slavnosti njegov namestnik in višji ruski častniki, kateri so se udeležili slavne vojne 1877. leta, ter posebna deputacija nekaterih oddelkov ruske armade, v čijih redovih so se bolgarski vojaki-opolčenci junaško vojevali za svojo svobodo. Ta petindvajsetletnica je brez primera v zgodovini! Po preteku četrtsotletja se zbirajo tukaj iznova z roko v roko oddelki ruske armade zajedno z bolgarsko mlajšo armado, a sedaj samo z namenom mirnih in svetih slavnosti. Ruske in bolgarske vojaške moči se zedinjajo, da molijo skupno za večni mir in pokoj nepozabnega carja - osvoboditelja in padlih junakov ter da molijo do Vsemogočnega, naj podari napredujoč procvet Bolgariji, katera je draga srcu mojega vzvišenega gospodarja. Težki so bili časi, ko se je pod vodstvom ruskih inštruktorjev razvila vojaška moč kneževine. Meni je bila dana prilika, da se prepričam v teh dneh o sijajnih lastnostih bolgarske armade, katera varuje tradicije svojih ruskih učiteljev. V imenu Njegovega Veličanstva Gospodarja vzdigam čašo za zdravje, srečo in procvet hrabre bolgarske armade!« Poslednje besede je pregovoril veliki knez z močnim glasom, tako da se je salon tresel. Frenetični in večkratni »hura«-klici so sledili tej lepi napitnici.

Zdelo se mi je umestno, ti dve napitnici »in extenso« priobčiti, kajti iz njiju se najlepše zrcali celi pomen in velika važnost šipčen-skih slavnosti.

Knez je pozdravil še posebej navzočne stare ruske vojake, kateri so se bili udeležili rusko-turške vojske, ter jim razdal rede za hrabrost in druge darove.

Med bolgarskimi in ruskimi veterani je bila najsrčnejša družba. Stari, sivolasi vojaki so drug drugemu pripominjevali vesele in žalostne slučaje iz tedanje vojne. Objemali so se s solzami v očeh kot pravi vojaki-tovariši ter poljubovali zemljo, po kateri je tedaj tekla kri njihovih bratov. Iz stotin grl je večkrat zadonela pesem »Bože, carja hrani«, a za njo »Šumi, Marica«. To je bila zares takšna slavnost, da si veličastnejše misliti ne moremo, in prav je imel veliki knez Nikolaj Nikolajevič, ko je rekel v svoji napitnici, da je ta petindvajsetletnica brez primera v zgodovini!

Književne novosti

Knjige »Družbe sv. Mohorja« za leto 1903. so naslednje: a) Zgodbe sv. pisma (9. snop.), b) »Slava Gospodu« (molitvenik), c) Poljedelstvo (II. del), d) »Zimski večeri«, e) »Veliki trgovec« (povest, f) Koledar. — Najvažnejše knjige so: Stritarjevi »Zimski večeri«, Ganglova povesť »Vel. trgovec«, Rohrmanovo Poljedelstvo ter Koledar. — Slovenskega literata, ki ve ceniti Stritarjevo ime v naši književnosti, utegnejo najbolj zanimati njegovi »Zimski večeri«, v katerih nam je zaslužni pesnik podal pesmi, basni, dramatičnih prizorov ter drobnih povestic. Vse te reči so pisane nalašč za ljudstvo, »in usum delphini«. Stritar je sedel na stare dni med naše vaščane, pogovarja se z njimi po domače, poje jim pesmi, ne svojih, nego pesmi, ki jih zajemlje svojim poslušalcem iz srca, stavi jim uganke, pripoveduje jim kratke »istorije« ter jim kaže življenje v živih (dramatičnih) podobah. Stritar piše sedaj — »in usum delphini«. Največjo vrednost ima pač prvi del teh »večerov«, to so »Pesmi«. Jezik je lep, oblika čisto po Stritarso uglajena. V II. in III. delu pa se nam vendar dozdeva, da si predstavlja Stritar naše ljudstvo vendar preveč naivno. A kdor ve, da g. Stritar živi že več nego 40 let samo na tujem in niti o počitnicah ne pride nikdar na Slovensko, ta se ne bo čudil, če pisatelj ne pozna več dobro slovenskega ljudstva, ki se je v tej dobi pač tudi precej izpremenilo . . .

Še nekaj! Ko sem zagledal med letošnjimi knjigami tudi eno Stritarjevo, prišlo mi je mahoma na misel neko pismo Stritarjevo, ki sem ga bil od njega pred dvema letoma dobil. Ko sem namreč vabil sotrudnike za »Prešernov album«, povabil sem bil na to delo prvega g. Stritarja. Stritar je bil tisti Kolumb, ki nam je bil Prešerna tako rekoč na novo našel; on je bil spisal leta 1866. svoji izdaji Prešernovih poezij prvi estetični uvod in življenjepis; on je bil prvi povedal Slovencem v slovenskem jeziku, kako velik poet je Prešeren. Za gotovo sem torej pričakoval, da mi g. Stritar kaj pošlje za Prešernov stoletni jubilej. Toda g. Stritar mi je bil poslal samo to-le lakonsko pismo:

»Velecenjeni gospod!

Dolžnost moja je, zahvaliti se Vam za prijaznost, da ste se o priliki slavljenja našega Prešerna spomnili tudi njegovega najnevrednejšega častilca.

Prispevka pa za list Vam poslati ne morem; zaprl in zaklenil sem svojo pisarno ter ključ pogreznil v globočino morja!

Vso srečo!

Na Dunaju 21. septembra 1900.

Stritar.«

Kakor pričajo »Zimski večeri«, gospod Stritar takrat ni pisal resnice, ko je naznanil, da je »zaprl in zaklenil svojo »pisarno« ter ključ pogreznil v globočino morja«. In da ni pisal resnice, to nas zdaj samo veseli! — Njegova ljubezen do slovenskega ljudstva je tolika, da ga niti to ne moti, če izhajajo njegovi spisi med svet — z dovoljenjem krškega knezoškofijstva« . . .

Gangl slika v svoji povesti »Veliki trgovec« naše narodno življenje v Metliškem okraju. Jezik je lep in dialogi živahni. — Naš kmet naj bi se naučil modernega poljedelstva iz Rohrmanove knjige »Poljedelstvo«. Dvomimo pa, da bi knjiga sama kaj izdala pri ljudstvu. Glavna stvar bi bile poljedelske šole, ki bi morale biti v vsakem okraju, če ne v vsaki občini. To bi bila dolžnost države, da bi ustanavljala take šole za gospodarstvo in gospodinjstvo, a od današnjih evropskih vlad, ki potratijo največ denarja za razne anahronistne naprave, ne moremo pričakovati, da bi imele zmisla za povzdigo kulture in za izboljšanje gmotnega stanja ljudstva. — Koledar ima poleg običajne koledarske vsebine svoj leposlovn in poučni del, kjer najde preprosti čitatelj dosti dobrega. Kar pa smo že lani povedali, to povemo še letos: Za misijone po tujih deželah naj skrbijo veliki in bogati narodi, če jim to velevali njih — trgovska politika. Veliko koristijo ljudstvu potopisi s podobami, zato utegne koledarjeve čitatelje zelo zanimati drja. Kušaja opis gornje Italije. Končno naj tisti mož, ki piše »Razgled po svetu«, pazi na to, da bo pisal vselej samo resnico! Ta mož piše namreč v jako čudnem, pristranskem duhu. Misijev kardinalski klobuk n. pr. je slovenski narod sila drago plačal, zato je nespametno pisati o tem dostojanstveniku meter dolgo panegeriko, ko vendar vsak rodoljub ve, da je bil rajni Misija eden največjih nasprotnikov svojega naroda. Torej nikar ne mistifikujte ljudstva! Značilno za mišljenje Koledarjevega podlistkarja je tudi, da ima za rajnega patra Hrovata, kremenitega Slovana, učenjaka in zaslužnega slovenskega pisatelja, manj ali ravno toliko besed kakor za prošta Klofutarja. Toda, pardon, Klofutar je nosil »infulo«, pisatelj Hrvat pa samo ponižno frančiškansko čepico na glavi. Člankarju imponuje torej to, kar ima kdo na glavi, ne pa, kar ima v glavi . . .

»Družba sv. Mohorja« šteje letos 80.046 udov — za 1450 udov več nego lani. Veselje nad živahnim razvojem družbe nam kalí misel, da je vodstvu v prvi vrsti za ultramontanstvo in v zadnji vrsti šele za moderno prosveto ter slovenstvo in slovanstvo. In vendar bi moralo vodstvo vedeti, da izdaje knjige za Slovence, ki se nahajajo baš v sedanosti v največji nevarnosti za svojo narodnost. Zatorej bi bilo treba bolj naglašati narodni moment ter seznanjati naše ljudstvo z drugimi slovanskimi narodi. Tega pa vodstvo ne stori, vsaj ne dovolj. Morebiti niti ne sme biti družba odločno narodna, če pomislimo, da je njen pokrovitelj nemški škof Kahn, ki ne zna slovenski in o katerem je znano, da ne ljubi Slovencev! Ali mora imeti slovensko literarno društvo nemškega škofa za — protektorja?! A.

Haardtov zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Priredil prof. Fr. Orožen. II. izdanje s 14 zemljevidi . . . Dunaj. Založil Hölzel. 1902. — Ne mislimo tega atlasa ocenjevati s strokovnega stališča, ker v to nismo poklicani, a nekaj drugega posebnega ima ta atlas na sebi, kar pa smo poklicani soditi in — obsoditi! In čudimo se — ali pa tudi ne! — da še nobeden slovenski časopis ni zapazil v tem atlasu, kar je sila zanimivo in čez vse mere karakteristično!

To je še malenkost, da je na naslovnem listu tiskano: za šole s slovenskim učnim jezikom. Zakaj ne: za slovenske ljudske šole? Saj v drugih ljudskih šolah itak ni slovenski jezik učni jezik nego v — slovenskih, t. j. namenjenih Slovence! Toda to je nerodna stilizacija, ki se često pripeti ob »zeleni« mizi . . .

Glavna zanimivost tega atlasa je ta, da sta med slovenskimi deželami, ali — če hočete, da se tudi mi izrazimo v birokratskem žargonu — med deželami s slovenskim, prebivalstvom posebej natisnjeni samo Kranjska in Primorska, a slovenska južna Štajerska ter slovenska južna Koroška sta natisnjeni le površno pod skupnim imenom: »Avstr. planinske dežele«. Ta atlas torej, namenjen slovenski mladini, govori na ves glas: Vi mladi Slovenci, vam je treba vedeti poleg skupnih avstroogrskih dežel bolj natančno le za Kranjsko in Pri morskó; južna Štajerska in južna Koroška spadata med »Alpenländer« — in to nam je že nekoliko bolj »oddaljeno«; to je za nas »fremdes Gebiet«! Slov. otroci ne smejo poznati slov. dežel, slov. zemlje v celoti, kajti to bi dišalo po narodni avtonomiji, če ne po — »panslavizmu«. Šalo na stran — ali mi mislimo, da mora vendar vsak Slovenec, ki si ta atlas natančneje ogleda, vprašati: Zakaj sta v tem, slovenskim otrokom namenjenem atlasu izpuščeni deželi Štajerska in Koroška?! Vzrok te ureditve je političen... Divide et impera!... In tudi znanost mora pomagati, da se Slovenci ne bi preveč čutili kot celoten narod, pa naj prebivajo v katerisibodi avstrijski pokrajini...

Etnografija je sicer tudi znanost in prav lahko bi bil v tem atlasu, namenjenem slovenski mladini, tudi zemljevid slovenskih pokrajin. Pa, če tudi tega ne pričakujemo od tako oficialnega izdanja, vendar bi morala biti v takem atlasu zemljevida Štajerske in Koroške, zato, da bi se razločneje videli slovenski deli dotičnih dveh dežel. Vprašali smo profesorja Rutarja, zakaj v atlasu ni Štajerske in Koroške, in on nam je rekel, da ni imel prof. Orožen nikakega pametnega razloga, izpuščati ti dve deželi. Utegnilo bi se nam ugovarjati, da kartografski zavod Hölzlov morebiti baš ni imel pripravljenih dotičnih dveh dežel v takem merilu — česar pa ne verjamemo! — potem pa bi bil moral gospod prof. Orožen reči: »Gospod Hölzel, jaz takega pomanjkljivega atlasa ne morem urediti za slovenske šole, ker bi se Slovenci zlasti po južnem Štajerskem pritoževali, da sem jih popolnoma prezrl in izdal — kar se niti z znanstvenega stališča ne da odobravati. In če izdaste Vi, g. Hölzel, tak atlas brez Štajerske in Koroške, moram reči, da ste jako nepraktičen trgovec, ker morate vedeti, da štajerski Slovenci Vašega atlasa ne bodo kupovali. Vi imate potem torej toliko in toliko sto naročnikov manj!...«

Kaj bi pač rekel danes Blaž Kocén, ki je bil dodal svojemu atlasu že pred četrto stoletje tudi posebno karto »Südslavenländer«! In kako bi se čudil Orožnovemu atlasu »za šole s slovenskim učnim jezikom« Peter Kozler, ki je bil že leta 1864. izdal svoj »zemljevid slovenskih dežel«! Anno 1902. pa izdaje gospod profesor Orožen atlas za slovenske šole — brez Štajerske in Koroške!... O tempora, o mores! Znamenje časa! A. A.

Matica Hrvatska. (Konec.) Kuzmanović. Vitropir. Slika u tri čina. m. 8°. »Vitropir« pomenja lehkomišljenega človeka in tako nazivajo v igri neko dekle, ki je v hiši kovača Marka kot daljna sorodkinja in ki se zaljubi v odvetniškega dnevnikaarja. Po njej se imenuje vsa igra tako, zakaj, ne vem povedati, ker je to dekle, Jeje, postransko lice. Vsa igra ima tobože namen, slikati prilike katoliških Bošnjakov, in res je zanimiv jezik (ikavščina) in nekatere fraze, ki se pa dosadno ponavljajo. Zakaj je pisec te slike napisal v dramski obliki, mi ni jasno, ker v vseh treh činih ni prav nič dejanja; situacijska

komika je prisiljena, igre z besedami in nemškutarjenje Ivica ter njegove sestre neprirodno, lica sploh so karikirana, tako da odvrtaajo od sebe. Veliko bolje bi bil storil pisec, da je svojo snov obdelal v kaki povestici. Tako pa nastopajo osebe nemotivirano. Kako pride Ivica iz Banjeluke kar naprasno v Markovo hišo v Travnik? Tudi Ivan se čudno hitro zaljubi v Jelico. — Bogatička pade v hišo in si vse razgleda, pa domačega človeka ni nobenega v rezaprti hiši itd.

Turških besed netolmačenih je precejšen kup. Sploh ima vsak hrvatski pisec manj, ako je pogledal v Bosno, svoj čisti hrvatski jezik natikati s turškimi ocvirki. Kako more, kdor se ni v Bosni naučil, vedeti, kaj je sečija? »Peškun« tolmači z besedama »bosanski aštalak«, ne da bi takoj povedal: bosanski stolič (mizica); rafa (polica), gjergjef (Stickrahmen), bošča (prt), lala (neka cvetlica). Da bi Bošnjaci rekli »ne čini ništa« das macht nichts, namesto »ništa zato«, ne verjamem.

Isa Velikanović. Otmica Pjesma u šest pjevanja. m. 8°. 135 str. — Ta komični ep v rimanih dvanajstercih, izprepleten s pesmimi v desetercih, opisuje, kako so skušali brezdelni turški momci ugrabiti lepo Stano, katero so roditeji udajali za sina bogate hiše, za katerega pa ona ni marala, ampak je ljubila Pavla iz siromašne hiše, h kateremu je pobegla v noči, ko se je v hiši slavila njena zaroka z bogatinom. Po noči se zbudi njena stara mati in ker je ne najde v postelji, jo hiti iskat na vrt, a tu ugrabijo Turki njo namesto Stane. Tako so doživeli sramoto objestni Turki, pa tudi lakomni prosoci, ki so gledali samo na bogastvo; Stano pa je dobil hrabri Pavle. Pripoved je gladka, dikcija spominja čisto na narodne pesmi; humor je svež in se kreče vedno v mejah dostojnosti. Pesem pa slika tudi običaje, prednosti in slabosti naroda. Vsekako je ta ep pridobitev za hrvatsko literaturo. R. Perušek.

Сильвестер Яричевский: Франц Прешерен, найбільший словинський поет. Його життя і твори. — Перемишль. 1902. (= Silvester Jaričevskij: Franc Prešeren, največji slov. pesnik. Njegovo življenje in njegova dela. — Peremišlj.) — To je 31 strani obsegajoč odtisk iz premišeljskega gimnazijskega programa. Članek o našem pesniku je napisal tamošnji gimnazijski profesor, g. Jaričevskij. Gosp. Jaričevskij se s tem člankom ugodno razlikuje od nekaterih svojih tovarišev, ki objavljajo v šolskih programih razprave o predmetih, za katere se ne zanima živa duša, ker dotični predmeti niso v nikakršni zvezi s sedanjostjo...

V uvodu podaje pisatelj v velikih potezah razvoj naše literature od Trubarja do naših dni. Njegova sodba kaže, da je precej verziran v naši književnosti. Jako lepa pa je tudi razprava o Prešernu samem. Pisatelj vpleta med svojo razpravo tudi več prevodov Prešernovih poezij; ti prevodi so bržčas prvi iz naše poezije na maloruskem narečju. Prevedene so naslednje pesmi: »Strunam«, »Pod oknom«, »Kam?«, »Nezakonska mati«, »Pevcu«, »Hčerini svet«, »Judovsko dekle«, »Dohtar«, 1 gazela in 2 soneta. Ne moremo si kaj, da ne bi ponatisnili vsaj »Nezakonske matere«, da bodo čitatelji videli, kako se glasi bratovsko malorusko narečje v Galiciji.

Незаконна мати.

На що було мнї треба тебе,
любе дитятко, дитя дороге —
та молодесеньки дівчинї,
ще й необрученї матерї?

Батенько кляли і били мене,
 неня над мною лиш плакали все:
 і свої мене встидали ся,
 чужі на мене зглядали ся.

Вин, що єдиний коханец мій,
 вин, що є правесний батенько твій,
 пішов у світ, Бог знає де,
 соромить ся мене й тебе!

На що було мені треба тебе,
 любе дитятко, дитя дороге!
 Але чи треба було, або й ні,
 вічно ти, сёрденько, любе мнї!

Небо здасть отверте мнї,
 скоро загляну в очні твої,
 як усмінеш ся любязно єще —
 все, що терпіла, забула уже!

Той, що иташата годус дрибні,
 дай ти веселі, щасливі дні!
 Чи тебе треба було або й ні,
 вічно ті, сёрденько, любе мнї!

Ker mora itak vsak izobražen Slovenec znati čitati cirilico, se nam ne zdi potrebno, da bi prepisavali na latinico. *Askerc.*

Koncert Františka Ondříčka. Sezono zimskih koncertov je otvoril v Ljubljani češki vijolinski virtuoz František Ondříček s koncertom, prirejenim dne 19. oktobra v dvorani »Mestnega doma«. Igral je Saint-Saënsov koncert, Ernstove ogrske napeve, Beethovno romanco, Bachovo preludijo, Nešvere eklogo, lastno skladbo Scherzo in Čajkovskega valček. Da je Ondříčkov nastop le sijajen in da ponuja neskajen umetniški užitek, je že predobro znano, saj nam je bil že mnogokrat ljub gost. Premagujoča moč je Ondříčkova umetnost; blesteča je tehnika in nad vse lehak lok, izpod katerega pojo čutapolni toni in pasaže, pred vsem pa je subjektivnost, ki diči Ondříčkove reprodukcije. Ni gola reprodukcija, kar podaja Ondříček, ustvarja marveč ob svoji igri, in ko evokacije onega, kar mu je že dolgo kipelo v duši, je občutiti, kar podaja v luči lastne močne osebnosti, ozarjeni v barvah momentanega razpoloženja. Ondříček je temperamenten ustvarjajoč umetnik, umetnik muzik, in muzikalnost je, ki si jo cenimo na njegovi umetnosti. Njegov temperament uvaja utripanje njegovega srca v srca poslušalca in ogreva le-tega toplota čustvenih valov, katerim se vdaja svirajoči umetnik v razvnetosti svoje duše. Spremljevalec mu je bil mladi pianist Josip Faměra, ki je nastopil z dostojnim uspehom tudi v samostalnih klavirskih točkah. Spored sta obogatila razen njega še člana

slovenske opere, gospodična Marija Glivarec in gospod Karel Král. Oba sta za našo opero izborni pridobitvi. Obdarjena oba z zvočnim glasovnim materijalom, sta glasbeno odlična pevca-umetnika, znamenita tako v vokaliziranju kakor v fraziranju.

Dr. Vladimir Foerster.

Slovensko gledišče

Letošnja nova sezona se je otvorila dne 27. septembra. Dramatično društvo je najelo več novih moči. Solisti in solistinke pri operi so vsi novi; pri drami pa se je osebje le deloma izpremenilo.

Iz finančnih vzrokov je bila nastala glede opere akutna kriza. Mislilo se je, da bomo imeli letos samo dramo, vendar se je kritično vprašanje rešilo našemu edinemu gledišču v prid tako, da se je ohranila tudi opera. To je za nas tem večje važnosti, ker letos v Zagrebu nimajo opere in celo v Levovu se je morala opustiti . . .

A. Drama se je začela z otvoritveno predstavo. Igrali so 27. septembra Morréjevo ljudsko igro »Gospod župnik Jakob«. Druge dramatične predstave so bile: Dne 30. septembra »Madame sans gêne«, 11. in 19. oktobra »Pepelka«, 14. »Učitelj Lanovec«, 25. oktobra Björnsonov »Bankerot« in 28. oktobra »Rudeči talar« (La robe rouge).

B. Operne predstave: 4. in 7. oktobra »Večni mornar«, 21. in 23. »Prodana nevesta«.

Onjegin.

Upodablajoča umetnost

II. slovenska umetniška razstava v Ljubljani. Namen umetniških razstav je, deloma predočiti narodu razvoj in napredek umetniškega stvarjenja, deloma umotvore spraviti v denar. In vsak narod mora biti ponosen na razstave, iz katerih vidi, kako se njegovi sinovi in hčere z razumom, pridnostjo in genijalnostjo vzpenjajo do vzvišenega naslova: umetnik.

V Ljubljani se je otvorila letos tekom dveh let že druga slovenska umetniška razstava.

Po mojem mnenju je to prepogosto. Premalo umetnikov imamo in ti, ki so, »delajo« večinoma za vsakdanji kruh, ker jih niti država, niti dežela pri njih študijah gmotno ne podpirata. Umetnik biti brez kruha, je pa težko. Nimamo torej svobodno ustvarjajočih močij.

Razstavljenih je bilo v »Narod. domu« mnogo slik, da, preveč. Vzrok temu je pač jury, ki je sestavljena razun enega člana iz razstavljalcev samih. To se mora navsak način obsojati! V bodoče bi se morali v razsodišče voliti razumniki, ki niso z razstavo v v nikaki osebni zvezi!

So umetniki, ki so razstavili mnogo, mnogo slik menda zato, ker mislijo, da morajo toliko razstaviti, češ, ime si pridobimo z veličino, ne s kako-

vostjo. In to je popolnoma napačno mnenje. S takimi nazori pride umetnik iz okvira umetnega slikarstva in bati se je, da ne zabrede do navadne fabrikacije slik. Torej: non multa, sed multum!

In tako si moramo, žalibog, danes res pripoznati, da je nastal malone vseskozi v naši domači slikarski umetnosti nevaren odmor. Vsaj meni in večini obiskovalcev obojih umetniških razstav je prva mnogo bolj prijala nego sedanja. In ko smo v letošnji razstavi vse slike pregledali z očesom in dušo, — pogrešali smo nehoté Vesela, ki nam je po svojih umotvorih še v dobrem spominu.

Vobče bodi rečeno, da se zdi gledalcu razstava podobna slikarsko-umetniški šolski razstavi. Preveč enakih motivov! Drevesa, hiše, vasi, to se ponavlja vedno in vedno. Človek se oddahne, ko zagleda Groharjev »Ribiški čoln«, Jamovega »Mornarja«, Jakopičevo delo »Pri šivanju«, Strnenov »Portret« i. t. d. Premalo lastnega genialnega stvarjenja, preveč enakomernih kopij po naravi v pretiranem učinku razsvetljave. Moderna smer v slikarstvu meni jako ugaja. In gotovo je večji umetnik oni slikar, ki s par drznimi potezami napravi sliki karakteristično lice, nego oni, ki liže in liže s čopičem po platnu in venomer popravlja. Toda slike pri tem ne smejo postati predrzne, in mnogim umotvorom bi bilo v prid, ko bi bili bolj natančno izvršeni, ko bi se tuintam z barvo hranilo in ko bi umetnik ne spravljaj v nje najnevarnejše luči in situacije.

Naše kupujoče ljudstvo, hvala Bogu, izredno napreduje, kar se tiče presojevanja slikarskih umotvorov. Zato si brez suflerja ustvarja sodbo. Na to opozarjam že danes naše umetnike, ker je to pri kupovanju in prodaji slik faktor, s katerim morajo umetniki računati. To je razvideti iz pomembnega dejstva, da je do danes od vseh razstavljenih slik neprimerno malo prodanih, celo izmed onih, ki se res smejo dobre imenovati.

O razstavljalcih samih hočem le kratko omeniti.

Grohar ima po angleški maniri slamnato rumene slike, ki so deloma brez življenja, kakor vse v tem žanru. Ob njegovem julijskem solncu nas skoro zebe. Sicer ima pa izborna perspektivo in se mu je »Stari devinski grad« prav posrečil, posebno morje je dobro; enako pri »Ribiškem čolnu«. Dobro je tudi »Ob Gradaščici«.

Pri Jakopiču se konča z dovršenjem skice njegova slikarska umetnost; vsaj tak vtisk napravijo njegova dela na nas, kajti v razstavi ima edino skice, nekatere celo jako površne. Izreden umetnik pa je v barvah, kar se posebno dobro vidi na »Svetniku«. Prikupljive so dalje stvari »V korsetu«, »Pri šivanju« in »Močvirje«.

Jamove »Breze« in »Vrbe v jutranji rosi« so dobre. Brezpogojno njegova najboljša slika je »Mornar«, ki dela čast razstavi. »Ljubljana v snegu« je pač ironija! — Njegovi soprogi se je »Ženski polakt« še dosti posrečil.

Gospodična Kastel se nam kaže v razstavljenih stvareh prav marljivo začetnico.

Kobilca se je z avtoportretom, ki je eno najbolj dovršenih del v razstavi, zopet pokazala umetnico. Mi bi radi več in večkrat kaj njenega videli.

Strnen napreduje v barvah in tehniki. Dobra sta »Portret« in »Studija« za sliko »Izgubljeni raj«. V jako gorkih in mehkih barvah je slikano »Za vodo«.

Žabota je mlad nadarjen slikar, ki postane morda naš najboljši portretist. Anotomsko pravilen in dober v barvah je njegov »Moški akt«. Dobra je dama na »Portretni skupini«. Malo manj šablone ne bi škodovalo.

Žmitek tudi napreduje. V manjših delih zabrede v prenatano slikanje, kakor da s peresom slika. Dobra je »Ruska plemkinja« in »Ostanki propale obrti«. Njegov najboljši portret pa je portret g. Bamberga, ki je bil razstavljen v knjižarni portretovanca.

Gvaiz slika s čudovito strogo natančnostjo. Vidi se mu, da je profesor. Njegova dela štejemo v razstavi med najboljša. Posebno krasna so tihožitja.

Berneker je genijalen umetnik-kipar, ki obeta veliko prihodnost. Njegova »Beda« je za nas nekaj novega. Prav dober je tudi Zajec, kateremu svetujemo, da mnogo občuje z Bernekerom.

Razstavili so tudi Klein, Klemenčič, Levičnik, Mirt in Rojic, a premalo, da bi si mogli pridobiti pravi pojem o njih umetniški vrednosti.

Vojanov.

Med revijami

»Slovanský Přehled«, ki je nastopil ravnokar svoj V. tečaj, je tako dobro znan list, da ga pač ni treba še posebej priporočati. Urednik A. Černý stori vse, da bi bil »Přehled« čimdalje popolnejši. Prinaša kulturno-politične članke o vseh Slovanih. 1. zvezek novega letnika ima polno zanimivih vesti in dopisov iz vseh slovanskih krajev. Najbolj aktualen članek je studija o »zagrebških demonstracijah«. Spisal ga je znani hrvaški pisatelj Stepan Radić. Radić ostro obsoja brutalne demonstracije proti bratom Srbom, saj mora vendar vsak človek z zdravim razumom spoznati, da je boj med Srbi in Hrvati, ki so v bistvu eden in isti narod z dvema imenoma, z dvema konfesijama, z dvojno pisavo in z različnim zgodovinskim razvojem — samo sovražnikom slovanstva na korist. Samo fanatiki med Hrvati in Srbi ne vidijo propada, h kateremu vodi medsebojni prepir, kajti vsaka strast je — slepa. Diference med nasprotujočima si bratoma more radikalno odstraniti po našem mnenju samo splošna izobrazba, prava prosveta, ki uči, da »brat je mio, koje vjere bio, kada bratski čini i postupa«.

Славянскій Вѣкъ (»Slavjanski vjek«), ki ga izdaje in ureja na Dunaju znani ruski publicist in pesnik, g. dr. Vergun, nastopi v kratkem IV. svoj letnik. »Slavjanski vjek« hoče pred vsem rusko čitateljstvo poučiti o kulturnem stanju vseh slovanskih narodov, hoče pa tudi pripomoči, da bi postal ruski jezik za vse Slovane duševna vez, najvišji organ v književnosti in umetnosti slovanski . . .

»Slavjanski vjek« se dosledno ozira na vse slovanske narode. Prinaša tudi prevode iz slovenske literature. »Slavjanski vjek« stoji na leto 10 kron. Adresa: Dunaj, VIII./2. Bennogasse 22. (Dr. D. N. Vergun.)

Живая Мысль (»Živaja myslj«) se zove nov mesečnik, ki je začel izhajati v Levovu. To je organ ruske stranke, tiste frakcije med gališkimi Rusi, ki hočejo imeti za svoj književni jezik občerusk (velikoruski), ne pa maloruski. Kakor znano, izdaje tudi gališko-ruska »Matica« svoje knjige v občeruskem jeziku.

Извѣстія благотворительнаго общества («Izvestja blagotvoriteljnega občestva») se imenuje mesečnik, ki ga je začel izdajati v Peterburgu g. Vasilij N. Korabljev, ki je letošnje poletje potoval po slovanskih deželah v zadevah vslovanske razstave (l. 1904) v Peterburgu. Kakor znano, je imenovano blagotvornično društvo pred več leti že izdajalo takov organ istega imena, a list je kmalu prenehal, ker — ni bilo zanimanja zanj. Upajmo, da se g. Korabljevu to pot posreči vzdržati »Izvestja« ter jim pridobiti čimdalje več naročnikov in sotrudnikov. »Izvestja« objemajo z enako ljubeznijo vse Slovane ter stoje popolnoma na objektivnem stališču. Že v prvem zvezku je par dobrih člankov (n. pr. o madjarski narodnosti in njeni dotiki s Slovani.) »Izvestja« priporočamo tudi Slovencem, ki znajo ruski. Adresa: Skt. Peterburg, Vasilj. ostrov, 5 linija, dom 10, kvartira 34. (V. N. Korabljev, urednik).

Splošni pregled

Jubilej Marije Konopnicke. Bratovski narod poljski je dne 19. oktobra slovesno praznoval petindvajsetletni jubilej svoje pesnice in pisateljice Marije Konopnicke v Krakovu, kamor je bila proslavljena jubilatka sama dospela na svečanost. Slavja se je udeležil v duhu ves poljski narod, a v Krakov je bilo prišlo tega dne nebroj deputacij iz obširne Poljske, poklonit se velikemu geniju slovanske žene. Vsi poljski listi, politični, znanstveni in beletristični so bili prinesli jubilejske članke, studije in feljtone o Konopnicki, a nekateri so prinesli tudi njeno podobo. Izšlo je tudi več monografij o njej. V Krakovu so se ji poklonila vsa narodna društva. Jagiellonsko vseučilišče in akademija umetnosti sta ji izročili posebni adresi. Adresa krakovskega vseučilišča postavlja [Konopnicko vstric Mickiewicza, poudarjajoč njene zasluge za razvoj pesniškega jezika poljskega. Vseučiliška adresa pravi, da se še nihče pred Konopnicko ni tako poglobil v narodno govorico in v duh narodne pesmi kakor ona. Mnogo da jih je hodilo po isti umetniški poti kakor Konopnicka, ali nihče da ni segel tako globoko v narodovo dušo kakor Konopnicka, in nihče ni te duše narodove tako harmonijsko vpsnil kakor ona... Adresa »akademije umetnosti« poudarja plemenitost mišljenja v pesnitvah Konopnicke, katera da je imela vselej pošten in jasen smoter pred seboj, bila je vsekdar iskrena v svojih simpatijah in ideali njeni da so bili vsekdar visoki. Razne efemerne struje je niso zapeljale, da bi bila omahovala na poti, ki jo je spoznala za pravo. In končno pravi ta adresa, da je Konopnicka velika umetnica, ki zna svoje misli vselej upodobiti v lepi obliki... Druge korporacije so jo slavile zopet kot vzorno Poljakinjo in braniteljico narodnih pravic. Zanimivo je tudi to, da so neko novo poljsko naselbino (vas) blizu Levova krstili na ime Konopnicke... Marija Konopnicka se je porodila leta 1846. v Suwalkah. Po očetu se je pisala Wasiłowski(a). Ime Konopnicka(i) je dobila po svojem možu. Svojo mladost je preživela v samotji, kjer je bil njen oče (uradnik) sam tudi njen prvi skrbni učitelj in vzgojitelj. Čitala je sv. pismo, stare poljske pesnike, zlasti Mickiewicza. Svojo dekleško dobo pa je preživela v Varšavi, kjer se je dalje izobraževala. Omoživši se, ni vzgajala samo svojih otrok, nego tudi samo sebe. Prepotovala je skoro vso Evropo. Najlepše vtiske s svojih potovanj je objavila v svojih knjigah »Italia«¹⁾ »Hellenica«, »Imagina« in dr. Sedaj biva navadno v inozemstvu...

¹⁾ Glej članek Ivana Prijatelja v letošnji januarski številki »Ljublj. Zvona«.

Leta 1877. je objavila Konopnicka v »Tygodniku ilustrovanem« svojo prvo pesem »V gorah«. Ko je Sienkiewicz takrat na potovanju po Ameriki čital njene stihe, opomnil je v svojem potopisu, da je poslal Bog poljskemu narodu novega pesnika v osebi Marije Konopnicke. Leta 1881. pa je Krasinski prvi napisal daljšo kritiko o pesnitvah nove pesnice . . .

V teh petindvajsetih letih svojega pisateljevanja je ustvarila Konopnicka že celo knjižnico svojih del. Piše pesmi in novele. Vsa njena dela pa nosijo po soglasni sodbi poljskih kritikov pečat pravega pesniškega genija. Poljaki se ponajbolj ž njo, saj več spisov Konopnicke je prevedenih tudi že na druge evropske jezike.

(Po poljskih časopisih A. A.)

Stoletnica rojstva Nikole Tommasea. Italijani in Srbo- Hrvati ter ž njimi ves izobraženi svet se je spominjal dne 9. oktobra, da je preteklo sto let, kar se je bil porodil slavni Nikola Tommaseo v Šibeniku (dne 9. oktobra 1802. l.) Tommaseo je bil eden najznamenitejših pisateljev 19. stoletja. Bil je pesnik, zgodovinar, filolog, estetik, folklorist in državnik, v vsem svojem delovanju pa je bil neustrašljiv boritelj za resnico, pravico in svobodo. Kot človek spada med najzanimivejše psihološke uganke. Porojen v srbsko-hrvatskem Šibeniku v Dalmaciji, je ostal do svoje smrti v svojem srcu in prepričanju Srbo-Hrvat, Slovan, a vendar je bil skoro vse svoje duševne moči posvetil tujemu, italijanskemu narodu, njegovi literaturi in kulturi. Dovršivši vseučiliške studije v Padovi, je bil ostal kar tam v Italiji in se posvetil literaturi. Bil je žurnalist, pisal je romane, pesmi in kritike. Dalje časa je živel v Benetkah, in to do revolucijskega leta 1848., ko so ga bili zaprli, a ljudstvo, ki ga je oboževalo, ga je bilo osvobodilo. Pobegnil je na Krf. Potem je živel v Turinu in umrl je leta 1874. v Florenci. Njegova najvažnejša dela so: »Dizionario sinonimo della lingua ital.« ter »Dizionario della lingua ital.«, »Dizionario estetico«, komentar o Danteju i. dr. Število njegovih spisov je ogromno (okoli 240). Bil je eden najplodovitejših pisateljev italijanskih. Italijani ga po pravici čislajo jako visoko. V Benetkah n. pr., pa tudi v drugih italijanskih mestih ima spomenike. A tudi Hrvati in Srbi ga prištevajo k svojim, prvič že zato, ker je tudi v svojih italijanskih spisih o vsaki priliki poudarjal svoje slovanstvo ter se živo zanimal zlasti za dalmatinske Srbe in Hrvate, katerim je prorokoval, da bode Dalmacija prej ali slej njihova. Tedanjim avstrijskim nemškimi centralistom je bil seveda zato Tommaseo trn v peti . . . S svojimi rojaki je ostal do svoje smrti v duševni zvezi. Dopisoval je z mnogimi znanimi Jugoslovani, zlasti z Babukićem, Kukuljevićem in Vrazom. Zbiral je srbsko-hrvatske narodne pesmi, katerih rokopis je dobila »Matica Hrvatska«, a nekaj jih je bil prevedel sam na italijanski jezik. O jugoslovanskih narodnih pesmih je sodil, da so najlepše narodne pesmi v Evropi. Umetnim pesnikom (n. pr. Vrazu) priporočal, naj bi se ravnali glede narodnega duha po narodnih pesmih. V srbsko-hrvatski literaturi pa si je ovekovetil Tommaseo svoje ime pred vsem s svojimi izvirnimi »Iskricami«. To so duhovite črtice, nekaki aforizmi, v katerih razmišlja Tommaseo v cvetočem, poetičnem slogu o raznih duševnih vprašanjih: o svoji domovini, o narodnosti, jeziku, o nalogah mladine, o idealih bodočnosti, o umetnosti, značajnosti itd. »Iskrice« so polne zlatega zrnja in pričajo o visokem duhu avtorjevem. Tommaseo je bil poslal rokopis Kukuljeviću, in ta jih je izdal prvič l. 1844. v Zagrebu. L. 1888. pa je izdala »Matica Hrvatska« te »Iskrice« že v 4. izdaji. Uredil jih je in uvod z življenjepisom slavnega Tommasea napisal Ivan Milčetić. Vseh teh »Iskric« je samo 33,

a po svoji plemeniti vsebini spada ta drobna knjižica med najsvetlejša bisere jugoslovanske literature. Škoda, da Slovenci tako malo poznamo te »Iskrice«!

Tommaseo je živel stalno ves čas svojega življenja na tujem, zato se ne smemo čuditi, če je včasih tudi krivo sodil o svojem narodu. Njegove zmote pa niso nikdar prihajale iz srca, nego le iz nezakriviljene nevednosti. Da je ostal visoko izobraženi mož do konca svojega življenja v srcu svojem Slovan, dokazal je, kakor smo že omenili, o vsaki priliki. Kadarkoli ga je v Florenci obiskal kak Hrvat ali Srb in je slišal oslepelih starček Tommaseo svoj materni jezik, izjokal se je od ginjenja. Kot član republičanske vlade beneške je bil izdal navdušen proglas na svoje rojake in na vse Slovane, naj čuvajo svoje narodne pravice. »Iz okova kujte mače — piše Tommaseo l. 1848. — a iz jarma štape za obranu. Vi, toliko vremena zgrbljeni... dignite se!... Pleme slovansko, uzet češ mjesto izabrano medju velikim narodima... Bog je naroda s nama!« A. A.

Petdesetletnico književnega dela grofa Tolstega je praznoval ruski narod, z njim pa vse slovanstvo in ves kulturni svet preteklega meseca. Ni bilo sicer nikakih posebnih hrupnih slavnosti, a jih tudi treba ni bilo, saj ve tudi brez njih vsak izobraženec, kak velikan je v sodobni književnosti kot umetnik-pesnik in kot mislilec Lev Nikolajevič Tolstoj.

† Dr. Fr. Krones vitez Marchland, vseučiliški profesor in znamenit zgodovinar v Gradcu, je umrl dne 17. oktobra. Pokojnik je bil na glasu zaradi svojih številnih zgodovinskih knjig in razprav. Mi se ga spominjamo samo zato, ker je bil napisal tudi jako obširno monografijo o celjskih grofi, katerih zgodovina je bistven del slovenske zgodovine. Da je bil Krones, čeprav rojen moravski Čeh, po svojem mišljenju nemški nacionalc, je itak znano.

Husov jubilej. Dne 21. oktobra je preteklo 500 let, kar je bil slavni češko-slovanski učenjak in vzor značajnega moža, mučenik Jan Hus izvoljen za rektorja praškega vseučilišča. Češko učilišče se je spominjalo tega zgodovinskega dne s primerno slavnostjo.

Malorusko vseučilišče v parlamentu. Dne 21. oktobra je predlagal v imenu gališko-ruskih poslancev dr. Romanczuk v državnem zboru ustanovitev maloruskega vseučilišča v Levovu. Za nujni predlog so glasovali vsi Slovani, izvzemši seveda brate Poljake, ki so bili ob tej priliki hitro pozabili pruskih batin na Poznanjskem. Predlog Romanczuka je zadela ista usoda kakor lani predlog za ustanovitev slovenskega vseučilišča... Sicer pa mislimo, da bi bilo pač edino pravo, ko bi zahtevali Malorusi za svoje bodoče vseučilišče velikoruski ali občeruskni učni jezik. —

Nemška realka v Ljubljani je praznovala minulega meseca, žalibog, petdesetletni jubilej svojega obstanka. Petdeset let, do danes, ima Ljubljana samo nemško realko, katero morajo obiskavati tudi Slovenci, če se hočejo posvetiti tehniškim znanostim. Tako stojimo Slovenci leta 1902. In čez 50 let?..

Javna predavanja v Ljubljani so se začela zopet 26. oktobra. Predavala je tega dne v »Mestnem domu« pisateljica gospodična Zofka Kveder, in to »o današnjem ženstvu«. Novo sezono so otvorile dame; besedo imajo zdaj gospodje!

Popravek. V zadnji številki na str. 654. naj se v 3. in 4. odstavku povsod čita Alfred namesto Albert.